

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra Blízkého východu

Diplomová práce

Lívia Jurčová

Analýza diskurzu Ṭāriqa Ramaḍāna

Discourse Analysis of Ṭariq Ramaḍan

Praha 2023

Vedúci práce: Mgr. Pavel Ťupek, Ph.D.

Pod'akovanie

Veľká vďaka patrí vedúcemu mojej práce Mgr. Pavlovi Ťupkovi, Ph.D. za jeho čas a cenné komentáre k práci ale aj za to, že jeho semináre venované islamu sa stali obľúbenou súčasťou môjho štúdia a odniesla som si z nich množstvo znalostí a najmä motivácie k štúdiu tejto oblasti. Ďakujem aj celej svojej rodine a priateľovi za podporu, ktorú mi počas štúdia dávali a ďakujem aj svojej mačičke, ktorá bola počas písania tejto práce pri mne.

Prehlasujem, že som diplomovú prácu vypracovala samostatne, že som riadne citovala všetky použité pramene a literatúru a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia či k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe, dňa 22.12.2023

Abstrakt

Práca pojednáva o Ṭāriqovi Ramaḍānovi, významnom muslimskom intelektuálovi, ktorý pôsobí hlavne v Európe, kde sa dlhodobo zaoberá problematikou islamu v Európe. Jeho erudícia, charizma a povest' prostredníka medzi islamom a sekularizmom mu umožnili pôsobiť, okrem sféry spoločenskej a akademickej, aj na úrovni európskej politiky. Ramaḍān je však v globálnom merítke kontroverznou osobnosťou a jeho kritici upozorňujú na to, že jeho názory nie sú jednotné a svoj diskurz prispôsobuje svojmu publiku v snahe osloviť európskych muslimov aj nemuslimov čo vyvoláva otázky o jeho skutočných názoroch a zámeroch. Obsahovou analýzou jeho oficiálnej internetovej stránky študentka priblížila a porovnala Ramaḍānove vyjadrenia v arabčine a angličtine, ktoré reprezentujú jeho diskurz voči muslimskému a nemuslimskému publiku. Zamerala sa na najviac kontroverzné témy, a to kameňovanie a postavenie žien v spoločnosti. Analýzou bolo zistené, že Ramaḍānove vyjadrenia v arabčine a angličtine skutočne nie sú jednotné. V závere práce študentka navrhuje možné dôvody a zámery, pre ktoré volí Ramaḍān nejednotný diskurz, pričom vychádza zo znalostí pozadia Ramaḍānovho života ale aj zo znalostí islamu, ktorý, podľa nej, hrá v tejto problematike kľúčovú rolu.

Kľúčové slová: Ṭāriq Ramaḍān; Európa; islam; kritika; diskurz

Abstract

The thesis explores Ṭariq Ramaḍan, a significant Muslim intellectual primarily active in Europe, where he has long been engaged in the issues of Islam in European context. His erudition, charisma, and earned reputation as a mediator between Islam and secularism have brought him great social and academic influence but have also allowed him to actively participate within the sphere of European politics. However, on a global scale, Ramaḍan is a controversial figure, with his critics pointing out that he presents rather inconsistent opinions and adjusts his discourse based on his current audience whereby trying to appeal to both Muslims and non-Muslims, which raises doubts about his true beliefs and intentions. Through content analysis of his official website, the student has examined and compared Ramaḍan's statements in Arabic and English, representing his discourse towards both Muslim and non-Muslim audiences. The focus was laid on the most controversial topics, namely stoning and the role of women in society. The analysis has revealed that Ramaḍan's statements in Arabic and English are indeed inconsistent. In the conclusion, the student proposes possible reasons and intentions for Ramaḍan's choice of inconsistent discourse, drawing from knowledge about Ramaḍan's background but also the understanding of Islam, which, according to the student, plays a crucial role in this issue.

Key words: Ṭariq Ramaḍan; Europe; Islam; criticism; discourse

Obsah

ÚVOD	6
JAZYKOVÁ POZNÁMKA.....	13
1. KTO JE ṬĀRIQ RAMADĀN?	14
1.1. INTELEKTUÁLNA ČINNOSŤ.....	15
1.2. SPOLOČENSKÉ A POLITICKÉ AKTIVITY V EURÓPE.....	16
1.3. ANJEL ALEBO DÉMON?.....	17
2. KRITIKA ṬĀRIQA RAMADĀNA	19
2.1. KONTROVERZNÉ OSOBY V OKRUHU ṬĀRIQA RAMADĀNA.....	19
2.2. MUSLIMSKÉ BRATSTVO.....	22
2.3. KRITIKA IDEOLÓGIE ṬĀRIQA RAMADĀNA.....	24
2.4. KRITIKA DVOJITÉHO DISKURZU ṬĀRIQA RAMADĀNA.....	27
2.4.1. Kameňovanie.....	28
2.4.2. Ženské práva a postavenie žien v spoločnosti.....	29
3. OBSAHOVÁ ANALÝZA	32
3.1. Kameňovanie prizmatom Ṭāriqa Ramadāna.....	32
3.1.1. Príspevky v arabčine.....	34
3.1.2. Príspevky v angličtine.....	36
3.1.3. Porovnanie.....	39
3.2. PRÁVA A POSTAVENIE ŽIEN PRIZMATOM ṬĀRIQA RAMADĀNA.....	40
3.2.1. Príspevky v arabčine.....	41
3.2.2. Príspevky v angličtine.....	44
3.2.3. Porovnanie.....	48
ZÁVER	50
BIBLIOGRAFIA	54

Úvod

Táto práca sa zaoberá Ṭāriqom Ramaḍānom (* 26. september 1962), významným muslimským intelektuálom, ktorý sa narodil a dodnes žije v Ženeve. Ramaḍān prežil takmer celý svoj doterajší život v Európe ale má väzby aj na Blízky východ a to skrz jeho predkov, vzdelanie ale aj skrz jeho akademické a pracovné aktivity. Ramaḍān je vnukom zakladateľa a jednej z najstarších islamistických¹ organizácií na Blízkom východe, Muslimského bratstva.² Jej členom bol aj Ramaḍānov otec Sa‘īd ale kvôli zákazu Muslimského Bratstva v Egypte a kvôli konfliktom s egyptským režimom za vlády Džamāla ‘Abd al-Nāšira odišiel do exilu do Švajčiarska,³ kde sa následne narodil Ṭāriq Ramaḍān. Vzdelanie získal Ṭāriq Ramaḍān na Univerzite v Ženeve v oboroch francúzska literatúra, filozofia, arabský jazyk a islamské štúdia ale absolvoval aj kurz výuky islamu na Univerzite al-Azhar v Káhire.⁴ Vo svojom profesnom živote sa Ramaḍān dlhodobo zaoberá problematikou islamu v Európe na spoločenskej a akademickej úrovni ale vďaka svojej erudícii, charizme a povesti prostredníka medzi islamom a sekularizmom, mal možnosť pôsobiť aj na úrovni európskej politiky.

Jeho osoba je však spojená s mnohými kontroverziami a kritikou, okrem iného kvôli jeho údajnému používaniu nejasného a zavádzajúceho, alebo dokonca dvojitého diskurzu, v závislosti od publika, ktorému sa prihovára.⁵ Svoj diskurz má meniť v závislosti od náboženského pozadia jeho poslucháčov a podľa mnohých jeho kritikov ide o stratégiu ako osloviť európskych muslimov aj nemuslimov.⁶ Existuje preto spor o samotnej povahe Ramaḍāna a jeho ideológii. Na základe jeho diskurzu, ktorý je smerovaný voči nemuslimom sa má Ramaḍān javiť ako moderný islamský reformátor, ktorý si ctí európske hodnoty, akými sú napr. demokracia a sekularizmus a svoj bežný európsky život obohacuje o islamskú vieru, ktorá je s týmito hodnotami plne

¹ Islamistický= presadzujúci politický islám

² Peter Mandaville, “Muslim Networks and Movements in Western Europe,” Pew Research Center, 20., September 15, 2010, <https://www.pewresearch.org/religion/wp-content/uploads/sites/7/2010/09/Muslim-networks-full-report.pdf>.

³ Daniel Rickenbacher, „The Beginnings of Political Islam in Switzerland: Said Ramadan’s Muslim Brotherhood Mosque in Geneva and the Swiss Authorities,” *The Journal of the Middle East and Africa* 11, no. 2 (June 2020): 179-202. <https://doi.org/10.1080/21520844.2020.1762152>.

⁴ Ṭāriq Ramaḍān, “Biography,” Ṭāriq Ramaḍān, accessed June 21, 2023, <https://tariqramadan.com/english/biography/>.

⁵ Paul Berman, *The Flight of the Intellectuals*, (Brooklyn, NY: Melville House, 2011), 166-167.

⁶ Ibid.

kompatibilná.⁷ Naopak, na jeho diskurze voči muslimskému obyvateľstvu zachytili jeho kritici známky antisemitizmu, náboženskej bigotnosti, presadzovania útlaku žien a upodozrievaný je aj z vedenia svätej vojny s liberálnym Západom.⁸

Ramaďānovi kritici hovoria najčastejšie o používaní dvojitého diskurzu v závislosti na vierovyznaní jeho publika, no často sa táto problematika stavia do jazykovej roviny, a to tak, že používanie arabčiny sa rovná prejavu smerovaného na muslimské publikum a používanie angličtiny pre nemuslimské, alebo sekulárne publikum.⁹ Pre moju prácu, v ktorej skúmam Ramaďānovu oficiálnu webovú stránku, je táto dedukcia zásadná, pretože je to jediný relevantný spôsob akým môžem túto problematiku skúmať, keďže z povahy tohto média neviem určiť, či sú cieľovým publikom muslimovia, alebo nemuslimovia. Táto dedukcia však nie je stopercentná, pretože napr. mladšie generácie muslimov žijúcich na Západe majú často v jazykovej výbave arabčinu, ktorú často používajú v domácnosti s rodičmi ale zároveň aj európsky jazyk používaný v štáte, v ktorom žijú, alebo sa tam dokonca narodili. Tým pádom môžu byť títo čitatelia muslimovia a môžu sa uchýliť k anglickej verzii Ramaďānovej oficiálnej internetovej stránky. Napriek tomu je táto dedukcia relevantná a dokonca na ňu odkazuje, mimo iných, aj samotný Ramaďān.¹⁰ Z tohto dôvodu budem v mojej práci používať slovné spojenia ako „články v angličtine“ a „články venované nemuslimom“ ako synonymá a rovnako tak aj „články v arabčine“ a „články venované muslimom,“ alebo ďalšie alternatívne formy, ktoré jeho kritici používajú a ktorými odkazujú náboženskú rozdielnosť Ramaďānovho publika.

Mojou výskumnou otázkou je, či a prípadne do akej miery sa Ṭāriq Ramaďān dopúšťa dvojitého diskurzu v závislosti na náboženskom pozadí jeho poslucháčov v otázkach súvisiacich s islamom, akých sémantických odchýlok sa prípadne dopúšťa a ako je možné ich interpretovať.

Mojim hlavným zdrojom je oficiálna internetová stránka Ṭāriqa Ramaďāna, ktorej analýzou obohatím aktuálny stav bádania tejto problematiky, keďže jeho stránku doteraz nikto z

⁷ Ian Buruma, "Tariq Ramadan Has an Identity Issue." *The New York Times*, February 4, 2007, <https://www.nytimes.com/2007/02/04/magazine/04ramadan.t.html>.

⁸ Ibid.

⁹ Vid' v Ṭāriq Ramaďān, „Too Scary for the Classroom?“ *The New York Times*, Sept. 1, 2004, <https://www.nytimes.com/2004/09/01/opinion/too-scary-for-the-classroom.html>. a takisto v Mara Vigevani, "Controversial Tariq Ramadan Not Welcome in Italy, Known for His Anti-Semitic Views, Says Jewish Community Leader," *Pagine Ebraiche International Edition*, May 29, 2017, <https://moked.it/international/2017/05/29/controversial-tariq-ramadan-not-welcome-in-italy-known-for-his-anti-semitic-views-says-jewish-community-leader/>.

¹⁰ Ramaďān, „Too Scary for the Classroom?“

tohto hľadiska neskúmal. Jeho kritici ale aj jeho podporovatelia sa zameriavajú zväčša na jeho živé rozhovory, rozhovory na internetových médiách, jeho kazety, alebo knihy. Navyše, dôležitosť skúmania tohto zdroja spočíva v tom, že je to médium, ktoré má on sám pod správou, takže má všetok priestor na to, aby nám detailne priblížil svoj pohľad na rôzne otázky. Takisto má priestor svoje predošlé výroky vysvetliť, pretože ako sám tvrdí, často ostáva nepochopený, ako napr. v prípade televízneho rozhovoru, v ktorom navrhol moratórium na kameňovanie¹¹ ale aj v mnohých ďalších témach. Dokonca sa jeho argument, že je nepochopený, stáva zdrojom sarkastických poznámok, ako napríklad tej, ktorá sa objavila v *The New York Times*: „Ak Ramaďānovi položíte otázku, kto je vlastne Ṭāriq Ramaďān, tak odpovie, že je nepochopeným mužom.¹² Je ale zrejmé, že Ramaďānova plná kontrola nad touto internetovou stránkou môže byť aj nevýhodou a musíme brať v úvahu to, že s obsahom stránky môže byť manipulované, články môžu byť vymazávané, alebo upravované tak, aby to vyhovovalo aktuálnym témam a kontroverziám.

Vo svojej analýze sa spomedzi všetkých tém, ku ktorým sa Ramaďān na svojej internetovej stránke vyjadruje, zameriam na tie príspevky, ktoré pojednávajú o najviac kontroverzných témach v ohľade nejednotnosti jeho diskurzu, teda témach, kde je, podľa Ramaďānových kritikov, najväčší nesúlad v jeho arabských a anglických vyjadreniach. Tieto témy sú kameňovanie a postavenie a práva žien v spoločnosti.¹³ Príspevky pojednávajúce o týchto témach zozbieram z arabskej (<https://tariqramadan.com/arabic/>) aj anglickej (<https://tariqramadan.com/english/>) verzie stránky a samotné články podrobím obsahovej analýze.

Metodologická príručka s názvom *Discourse as data: a guide for analysis*, z ktorej v mojej analýze vychádzam, upozorňuje na to, že výsledok analytika pri skúmaní vyjadrení iného človeka je relatívny a situačný¹⁴ a analytik by svoj názor nemal prezentovať ako jedínú pravdu,

¹¹ „A Conversation With Tariq Ramadan,“ Pew Research Center, April 27, 2010, <https://www.pewresearch.org/religion/2010/04/27/a-conversation-with-tariq-ramadan/>.

¹² Elaine Sciolono, „A Muslim Scholar Raises Hackles in France,“ *The New York Times*, Nov. 16, 2003, <https://www.nytimes.com/2003/11/16/world/a-muslim-scholar-raises-hackles-in-france.html>.

¹³ David Shariatmadari, „Tariq Ramadan: ‘Muslims Need to Reform Their Minds,“ *The Guardian*, February 28, 2017, <https://www.theguardian.com/world/2017/feb/28/tariq-ramadan-muslims-need-to-reform-their-minds>.

¹⁴ Margaret Wetherell, Stephanie Taylor and Simeon Yates, *Discourse as data: a guide for analysis* (London: Sage, 2001), 11-12. ISBN 0-7619-7158-0.

pretože sa tak dopúšťa chyby a popiera názorovú rozličnosť.¹⁵ V kontexte analytickej práce v spoločenských vedách sa hovorí aj o tzv. metodologickej anarchii, čo je označenie pre neschopnosť dosiahnuť objektivitu pri vyhodnocovaní diskurzívnych dát, pretože zásadnými faktormi sú parametre a vnímanie analytika, a preto je analýza nutne subjektívna.¹⁶ Napriek tomu, že práca nemôže dosiahnuť objektivitu, môže byť dôveryhodná, a to vtedy, ak sú splnené nasledujúce parametre práce a výskumníka: a) analytik musí vyberať kľúčové dáta,¹⁷ b) postup analýzy musí byť systematický (na vyjadreniach v oboch jazykoch musím sledovať rovnaké parametre), c) replikovateľnosť (schopnosť byť zopakovaný iným výskumníkom, pričom výsledok výskumu by mal byť približne rovnaký). Replikovateľnosť sa dá dosiahnuť tak, že všetky postupy práce budú detailne popísané a budú uvedené všetky použité zdroje.¹⁸ V poznámkach pod čiarou uvádzam zdroje informácií, u kníh uvádzam aj konkrétne strany, u článkov z internetu strany nie sú. Všetky použité zdroje sú abecedne zoradené na konci práce.

Moja analýza pozostáva z niekoľkých krokov a tými sú zozbieranie dát v oboch jazykoch, pričom kvôli rozsahu práce a kvôli ich častému opakovaniu v rámci rovnakého jazyka a rovnakej témy neuvádzam všetky tvrdenia Ramaďāna. Vybrala som niekoľko z jeho tvrdení, ktoré dostatočne charakterizujú spôsob, akým sa Ramaďān ku konkrétnej téme a v konkrétnom jazyku vyjadruje. Nasledovať bude sémantická komparácia týchto dát, pričom si v oboch jazykoch všimam rovnaké parametre, k čomu ma zaväzuje spomínaná metodologická príručka. Nasledovať bude popis vzorca jeho prípadného dvojitého diskurzu, tzn. či jeho vyjadrenia obsahujú opakujúce sa prvky (napr. ani v jednom arabskom článku neodsúdil priamo kameňovanie, zatiaľ čo vo väčšine anglických článkov áno).

Táto práca pozostáva z úvodu, 3 kapitol a záveru. V prvej kapitole predstavím dôležité informácie a míľniky v živote Ṭāriqa Ramaďāna od jeho detstva až po súčasnosť, vrátane predstavenia jeho rodiny, vzdelania a kariéry. V skratke predstavím aj jeho väzby na organizáciu Muslimské bratstvo, s ktorou sú Ramaďān a jeho rodina, chcene či nechcene, spájaní.

Druhá kapitola bude venovaná existujúcej kritike Ṭāriqa Ramaďāna a popíšem v nej dôvody, pre ktoré je v globálnom merítku kontroverznou osobnosťou. Kritizovaná je jeho

¹⁵ Wetherell, Taylor and Yates, *Discourse as data*, 12.

¹⁶ *Ibid.*, 13.

¹⁷ V kontexte mojej práce to znamená to, že ak autor článku napíše: „stop kameňovaniu predtým, než prebehne súd,“ nemôžem brať v úvahu len: “stop kameňovaniu,“ pretože by som tak neuviedla podstatnú časť jeho vyjadrenia.

¹⁸ Wetherell, Taylor and Yates, *Discourse as data*, 318.

náboženská ideológia, ale aj jeho údajné známosti a vzťahy s kontroverznými osobami, či príslušnosť k islamistickej skupine Muslimské bratstvo. Špeciálna pozornosť je v tejto kapitole venovaná kritike Ramaďánovho údajného dvojitého diskurzu, ktorú detailne popíšem.

Tretia kapitola bude pozostávať z mojej vlastnej analýzy Ramaďánovho diskurzu a bude rozdelená do 2 podkapitol, pričom v prvej sa sústredím na už spomínanú tému kameňovania a v druhej na tému žien a ich postavenia v spoločnosti. V úvode každej podkapitoly bližšie predstavím pojem a problematiku, o ktorom kapitola pojednáva (napr. čo je to kameňovanie, kde a prečo sa používa a z čoho vyplýva). Následne v tejto kapitole popisujem Ramaďánove vyjadrenia v arabskom a v anglickom jazyku a všetko je to podložené konkrétnymi pasážami z textov jeho oficiálnej internetovej stránky. Túto kapitolu ukončím porovnaním jeho vyjadrení v oboch jazykoch.

Po analýzach Ramaďánových vyjadrení na obe témy bude nasledovať záver mojej diplomovej práce, kde zhrniem najdôležitejšie body súvisiace s problematikou diskurzu Ṭāriqa Ramaďána a odpoviem, či a do akej miery je existujúca kritika z môjho pohľadu oprávnená. V závere mojej práce sa pokúsim vysvetliť dôvod prípadnej sémantickej nejednotnosti jeho diskurzu.

Cieľom mojej práce je čitateľovi predstaviť spoločensky, nábožensky a politicky vplyvnú osobnosť islamu v Európe, vrátane kritiky, ktorej čelí a prostredníctvom vlastnej analýzy ponúknem svoj názor na problematiku jeho údajného dvojitého diskurzu.

Kritike diskurzu Ṭāriqa Ramaďána sa venuje množstvo ľudí z rôznych pracovných odvetví, od akademikov, cez novinárov, až po politikov. Kritika sa mu dostáva najmä zo západnej časti plogule a najmä od nemuslimov ale kritizovaný je aj európskymi muslimami a odporcov má dokonca aj medzi politikmi a islamskými náboženskými učencami Blízkeho východu.¹⁹

Kniha, ktorá sa dopodrobna venuje osobe Ṭāriqa Ramaďána, zhrňuje všetku jeho kritiku so špeciálnym dôrazom na problematiku Ramaďánovho diskurzu, pričom ju rozširuje o ďalšie body, je kniha s názvom *Brother Tariq: The Doublespeak of Tariq Ramadan (Frère Tariq: Discours, stratégie et méthode de Tariq Ramadan)*.²⁰ Autorkou tejto knihy je Caroline Fourest,

¹⁹ Buruma, „Tariq Ramadan Has an Identity Issue.“

²⁰ Caroline Fourest, *Brother Tariq: The Doublespeak of Tariq Ramadan*, trans. Ioana Wieder and John Atherton (New York: Encounter Books, 2007), ISBN-13: 978-I-59403-215-8.

francúzska novinárka, ktorá vyštudovala sociológiu a politické vedy a ktorej hlavnými témami záujmu sú feminizmus, konzervatívna pravica a fundamentalistické trendy abrahámovských náboženstiev,²¹ ku ktorým patrí aj islam. Ďalšou z kníh, ktoré sa vo veľkej miere venujú osobe Ṭāriqa Ramaḍāna a dávajú v mnohých ohľadoch za pravdu jeho kritikom, je kniha *The Flight of the Intellectuals: The Controversy Over Islamism and the Press*²² od amerického intelektuála Paula Bermana. Skvelé poznatky a iný pohľad na Ramaḍāna ponúka aj kapitola *Veiled Truths: The Rise of Political Islam in the West*²³ od autora menom Marc Lynch, ktorý pôsobí ako profesor politických vied a medzinárodných vzťahov na Univerzite Georga Washingtona v Spojených štátoch amerických a týmto svojim dielom reaguje najmä na spomínanú prácu Paula Bermana, ktorú kritizuje a vysvetľuje svoj pohľad na Ramaḍāna, ktorý je zväčša pozitívny. Veľmi opatrne ale prevažne pozitívne sa voči Ramaḍānovi vyjadruje Ian Buruma, holandský autor a bývalý profesor na Bard College v USA, kde pôsobil ako odborník na demokraciu, ľudské práva a vyučoval tam aj novinárčinu. Jeho rozsiahly článok s názvom „Tariq Ramadan Has an Identity Issue“²⁴ pre *The New York Times* je skutočne bohatý na informácie a detaily týkajúce sa Ṭāriqa Ramaḍāna a autor ho dopĺňa o svoje vlastné skúsenosti zo stretnutia s Ramaḍānom. Veľmi informatívny je aj článok s názvom *Strategies of a transnational intellectual: Tariq Ramadan and the project of a European Islam*,²⁵ v ktorom sa autori Muḥammad Amīn Brāhīmī a Thomas Brisson venovali všeobecne Ṭāriqovi Ramaḍānovi a jeho kariére v Európe a konkrétne sa zamerali na prechod jeho pôsobenia z akademickej sféry do tej politickej. Venovali sa v tomto článku aj jeho predkom a lídrom Muslimského bratstva, Ḥasanovi al-Bannā a Sa‘īdovi Ramaḍānovi a poukazovali na určité podobnosti v trajektórii pôsobenia týchto troch mužov.

²¹ “Caroline Fourest.” Encounter Books, Accessed October 16, 2023, <https://www.encounterbooks.com/authors/caroline-fourest/>.

²² Paul Berman, *The Flight of the Intellectuals*, (Brooklyn, NY: Melville House, 2011).

²³ Marc Lynch, “Veiled Truths: The Rise of Political Islam in the West,” review of *The Flight of the Intellectuals*, by Paul Berman, *Foreign Affairs* 89, no. 4, July/August 2010: 138–147, <http://www.jstor.org/stable/25680986>.

²⁴ Ian Buruma, “Tariq Ramadan Has an Identity Issue.” *The New York Times*, February 4, 2007, <https://www.nytimes.com/2007/02/04/magazine/04ramadan.t.html>.

²⁵ Muhammad Amin Brahimi and Thomas Brisson, Strategies of a transnational intellectual: Tariq Ramadan and the project of a European Islam. *The Sociological Review*, 68(5), (September 2020), 1015-1031. <https://doi.org/10.1177/0038026119900105>.

Pre rozširujúce informácie k Muslimskému bratstvu odporúčam siahnuť po knihe *Muslimské bratstvo v súčasnosti*²⁶ od autorov Jaroslava Bureša, Mareka Čejku a Jana Daniela, ktorí pojednávajú o tejto organizácii od jej počiatku až po súčasnosť. O Muslimskom bratstve ale aj samotnom Ṭāriqovi Ramaḍānovi pojednáva publikácia *Network of Networks: The Muslim Brotherhood in Europe*,²⁷ ktorá je výsledkom práce stredo-pravicovej skupiny Európskeho parlamentu (ECR) a pojednáva o kontraste medzi európskymi hodnotami a nenásilnou islamistickou ideológiou, ktorej predstaviteľom je, podľa tejto publikácie, aj Ramaḍān.

²⁶ Jaroslav Bureš, Marek Čejka, Jan Daniel, *Muslimské bratstvo v súčasnosti* (Praha: Academia, 2017), 33. ISBN: 978-80-200-2670-5.

²⁷ Paul Stott and Tommaso Virgili, „Network of Networks: The Muslim brotherhood in Europe,“ report, European Conservatives and Reformists (ECR), 2021.

Jazyková poznámka

V mojej práci prepisujem arabské slová (výrazy, mená, názvy a citácie) do latinského písma kvôli tomu, že zápis v arabskom písme by mohol spôsobovať chyby formátovania najmä kvôli povahe arabského písma, ktoré sa zapisuje sprava doľava a bolo by problematické naň nadviazať textom v slovenčine. Z povahy mojej práce, ktorá sa zaoberá najmä písomným materiálom, v mojej práci dominuje transliterácia (prepis odkazujúci na písomnú formu arabčiny) ale využívam aj niektoré prvky transkripcie (prepis, ktorý zohľadňuje ústnu formu jazyka). Prvky transliterácie, ktoré v práci využívam, sú nasledovné: predponu „al“ vyjadrujúcu člen určitý neasimilujem („al-šarī‘ a“ namiesto „aš-šarī‘ a“) a nepripájam ju ku predložkám („fī al-islām“ namiesto formy „fil-islām“), nezohľadňujem špecifiká výslovnosti v dialektoch (prepisujem „Džamāl ‘Abd al-Nāsir“ namiesto formy „Gamāl ‘Abd al-Nāšir“). Transkripciu využívam v prípade hamzy (ráz), ktorú na začiatku slova nezapisujem a takisto v prípade koncoviek, ktoré sa v bežnej reči nevyslovujú a ja ich preto nezapisujem (napr. „ladžna“ namiesto „ladžnatun“). Na úrovni foném som vychádzala z normy nemeckého inštitútu (DIN)²⁸ ale niektoré zo znakov som upravila do zjednodušenej formy:

ğ = dž

ḥ = ch

ġ = gh

y= j

Arabic letters	ء / ا	ب	ت	ث	ج	ح	خ	د	ذ	ر	ز	س	ش	ص	ض	ط	ظ	ع	غ	ف	ق	ك	ل	م	ن	ه	و	ي / ي
DIN 31635	' / ā	b	t	ṯ	ǧ	ḥ	ḫ	d	ḏ	r	z	s	š	ṣ	ḍ	ṭ	ẓ	‘	ğ	f	q	k	l	m	n	h	w / ū	y / ī

Slová, ktoré majú v slovenčine zaužívané ekvivalenty (napr. korán), zapisujem tak, ako ich bežne nachádzame v slovenských textoch.

²⁸ Vid' "DIN 31635," Wikipedia, last modified August 29, 2023, https://en.wikipedia.org/wiki/DIN_31635.

1. Kto je Tāriq Ramaḍān?

Tāriq Ramaḍān sa narodil 26. augusta 1962 vo švajčiarskej Ženeve do rodiny so silnou väzbou na islam. Jeho starý otec Ḥasan al-Bannā roku 1928 založil v Egypte Muslimské bratstvo, sociálno-náboženské hnutie, z ktorého sa postupom času a okolností vykryštalizovala jedna z najvplyvnejších moderných islamistických organizácií.²⁹ Členom hnutia bol aj Sa‘īd Ramaḍān, ktorý v 40. a 50. rokoch minulého storočia patril medzi jeho kľúčové osobnosti a oženil sa s Wafā’ al-Bannā, jednou z dcér zakladateľa hnutia.³⁰ V roku 1954 bolo hnutie v Egypte zakázané a Sa‘īd Ramaḍān s manželkou sa preto presťahovali najskôr do Sýrie, potom do Pakistanu a napokon sa usadili v Ženeve.³¹ Tam Sa‘īd Ramaḍān v roku 1960 založil Islamské centrum³² a následne sa im narodilo najmladšie zo 6 detí, syn Tāriq Ramaḍān, ktorý je hlavnou osobnosťou tejto práce.

Tāriq Ramaḍān má väzby ako na Blízky východ skrz svojich predkov, islam a skrz vzdelanie, tak aj na Európu, kde prežil takmer celý svoj život, okrem dôb trvania jeho pracovných pobytov v zahraničí, ktoré ho na dlhšiu, či kratšiu dobu zaviedli do rôznych kútov sveta, od Spojených štátov, cez Blízky východ, až po krajiny Ďalekého východu.

Vysokoškolské vzdelanie získal Ramaḍān na univerzite v Ženeve kde študoval filozofiu a francúzsku literatúru a na rovnakej univerzite absolvoval aj doktorské štúdium v obore islamských štúdií a arabskej filológie.³³ Úspešne ukončil aj intenzívny kurz na prestížnej islamskej univerzite al-Azhar v Egypte, ktorý bol zameraný na islamské vedy a ich výuku.³⁴ Vďaka kombinácii európskeho a tradičného islamského vzdelania dokázal Ramaḍān oslovit’ sekulárnych poslucháčov, ale aj poslucháčov vyznávajúcich islam.

²⁹ Mandaville, “Muslim Networks and Movements in Western Europe.”

³⁰ Tāriq Ramaḍān, „Min al-ḥamīmī ilā al-kawnī,” Tāriq Ramaḍān, accessed October 17, 2023, <https://tariqramadan.com/arabic/2017/01/04/من-الحميمي-إلى-الكوني/>.

³¹ Ian Johnson, “The Brotherhood’s Westward Expansion,” Hudson Institute, February 5, 2008, <https://www.hudson.org/national-security-defense/the-brotherhood-s-westward-expansion>.

³² Rickenbacher, „The Beginnings of Political Islam in Switzerland.”

³³ Ramaḍān, “Biography.”

³⁴ Ibid.

1.1. Intelektuálna činnosť

Po svojich štúdiách sa rozhodol pre prácu učiteľa filozofie na strednej škole, konkrétne na Collège de Saussure vo švajčiarskom meste Lancy neďaleko Ženevy.³⁵ Ramaďān pôsobil na niekoľkých akademických postoch na univerzitách po celom svete. Jedna z jeho prvých skúseností s výukou islamu bola na katarskej univerzite v meste Dauhá³⁶ ale nie je jasné, v aký rokoch tam Ramaďān vyučoval.³⁷ Následne zastával post profesora islamských štúdií na Oxfordskej univerzite až do roku 2018, kedy univerzita uzavrela s Ramaďānom dohodu o jeho dočasnej neprítomnosti, pretože sa stal obvineným z niekoľkých znásilnení.³⁸

Pokiaľ ide o ďalšie posty, ktoré zastával, tak učil na univerzite v meste Freiburg vo Švajčiarsku kde vyučoval v počte jednej hodiny týždenne.³⁹ V roku 2004 bol menovaný profesorom islamských štúdií na Univerzite Notre Dame v Spojených štátoch, no z tohto postu musel odstúpiť, pretože americké úrady mu zamietli víza do krajiny, odôvodňujúc to tým, že Ramaďān nepriamo financoval terorizmus, keď v rokoch 1998-2002 posielal financie do *Výboru pre charitu a podporu Palestínčanov (CBSP)*, registrovaného vo Švajčiarsku.⁴⁰ Táto mimovládna organizácia bola v roku 2003 pridaná na listinu organizácii podporujúcich terorizmus, pretože bola odhalená ich spolupráca s teroristickou organizáciou *Ĥamās*.⁴¹ Ramaďān sa voči tomuto obvineniu bránil tým, že až do roku 2003, rovnako ako ani americké úrady, nevedel, že peniaze zo švajčiarskej charitatívnej organizácie putujú do rúk tejto organizácie.⁴² Po dvoch súdnych

³⁵ Tāriq Ramaďān, „A Good Witness,” interview by Anthony McRoy, High Profiles, December 1, 2006, <https://highprofiles.info/interview/tariq-ramadan/>.

³⁶ Ramaďān, “Biography.”

³⁷ Domnievam sa, že niektoré inštitúcie sa v období, kedy Ramaďān začal čeliť obvineniam zo znásilnení, snažili od spojenia s jeho menom odpútať a preto je dnes množstvo informácií ťažko, alebo nemožné dohľadať. Nachádzam totiž len obrovské množstvo internetových adries, ktoré odkazujú na už neexistujúce články. Domnievam sa, že z rovnakého dôvodu nie som schopná nájsť informáciu o tom, kedy Ramaďān na tejto univerzite pôsobil.

³⁸ “Statement: Professor Tariq Ramadan,” University of Oxford, November 7, 2017, <https://www.ox.ac.uk/news-and-events/statement-professor-tariq-ramadan>.

³⁹ Sarah Mills, “Did Tariq Ramadan Lie about His University Credentials?” Uncommon Ground Media, March 10, 2018, <https://uncommongroundmedia.com/tariq-ramadan-university-credentials/>.

⁴⁰ Jonathan Benthall, „The Tariq Ramadan visa case,” in *Islamic Charities and Islamic Humanism in Troubled Times* (Manchester : Manchester Scholarship Online, 2016), 108-111, <https://doi.org/10.7228/manchester/9781784993085.003.0008>, accessed Oct. 17, 2023.

⁴¹ Ibid.

⁴² Tāriq Ramaďān, “Why I’m Banned in the USA,” *The Washington Post*, October 1, 2006, <https://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/09/29/AR2006092901334.html>.

procesoch bolo v roku 2010 vo veci jeho vízového povolenia rozhodnuté, že Ramaďān môže získať víza pre vstup do Spojených štátov.⁴³

Od roku 2005 už ale pracoval ako výskumník v nadácii *Lokahi* so sídlom v Londýne, ktorá má za cieľ zvýšiť vzájomné porozumenie ľudí vyznávajúcich odlišné náboženstvá.⁴⁴

Medzi rokmi 2007-2009 pracoval na čiastočný úväzok na univerzite v Rotterdame ako profesor, no bol prepustený kvôli jeho účasti v iránskom televíznom programe *Press TV*, ktorý bol venovaný téme „Islam a život“, pretože univerzita usúdila, že jeho účasť v tomto programe a jeho pôsobenie na univerzite sú nezlučiteľné, kvôli represívnej povahe iránskeho režimu, s ktorým by Ramaďān nemal byť za žiadnych okolností spájaný.⁴⁵

V roku 2007 bol prijatý na post profesora islamských štúdií na Univerzite Leiden v Holandsku ale po tom, čo sa naňho a na samotnú univerzitu spustila vlna kritiky kvôli v tej dobe neuzavretému prípadu financovania terorizmu, na tento post nenastúpil.⁴⁶ Množstvo zdrojov, vrátane Ramaďānovej internetovej stránky uvádza informáciu, že Ramaďān pracoval aj ako výskumný pracovník na Univerzite Dóšiša v japonskom meste Kjóto, no rok, alebo doba jeho pôsobenia na tejto univerzite nie je na internete uvedená.⁴⁷

1.2. Spoločenské a politické aktivity v Európe

Okrem akademickej sféry pôsobí Ramaďān aj v spoločenskej sfére, keďže založil a dodnes vedie niektoré islamské asociácie v Európe, prostredníctvom ktorých šíri svoje myšlienky, názory a rady pre život muslimov v Európe. Svoju prvú asociáciu založil v roku 1994 pod názvom *Muslimskí muži a muslimské ženy vo Švajčiarsku (Musulmans et Musulmanes de Suisse)*.⁴⁸ V roku 1997 založil vo Francúzsku asociáciu s názvom *Muslimská prítomnosť (Présence*

⁴³ Benthall, *Islamic Charities and Islamic Humanism in Troubled Times*, 108-111.

⁴⁴ Gwen Griffith-Dickson, „Research and Impact in Religion and Society,“ *Lokahi*, accessed September 18, 2023, <https://www.lokahi.org.uk/about-lokahi-foundation>.

⁴⁵ „Tariq Ramadan Sacked over Iran TV Connections,“ *SWI swissinfo.ch*, June 19, 2009, <https://www.swissinfo.ch/eng/tariq-ramadan-sacked-over-iran-tv-connections/7558548>.

⁴⁶ „Leiden: Tariq Ramadan turns down appointment,“ *Islam in Europe*, November 28, 2007, <http://islamineurope.blogspot.com/2007/11/leiden-tariq-ramadan-turns-down.html>.

⁴⁷ Ramaďān, „Biography.”

⁴⁸ Fourest, *Brother Tariq*, 113.

musulmane)⁴⁹ a je takisto prezidentom asociácie s názvom *Európska muslimská sieť* (*European Muslim Network*), ktorá sídli v Bruseli.⁵⁰

Vďaka svojmu obrovskému vplyvu na muslimov žijúcich v Európe a vďaka jeho niektorým novátorským názorom dostal Ramaďān možnosť prezentovať svoje názory aj na politickej úrovni, konkrétne pôsobil ako poradca Európskej komisie vo veci dialógu medzi ľuďmi a kultúrami⁵¹ a pracoval aj pre vládu Veľkej Británie na projekte prevencie extrémizmu, ktorý zriadil vtedajší premiér Tony Blair po sérii teroristických útokov v Londýne v júli roku 2005.⁵² Ramaďān pracoval aj ako integračný poradca pre holandské mesto Rotterdam, odkiaľ bol prepustený kvôli jeho účasti v už spomenutom iránskom televíznom programe.⁵³

1.3. Anjel alebo démon?⁵⁴

Ramaďān je veľmi kontroverznou osobnosťou najmä v Európe a Amerike, ale aj na muslimskom Východe. Pre množstvo jeho západných kritikov je Ramaďān málo liberálny, zatiaľ čo jeho kritici v muslimských krajinách ho považujú za príliš westernizovaného, liberálneho, niekedy až proti-islamského.⁵⁵ Imidž Ramaďāna na Západe sa dá charakterizovať dvoma prúdmi: niektorými je Ramaďān považovaný za erudovaného a nasledovania hodného mysliteľa a islamského reformátora, ktorý nabáda k modernizovaniu islamu v prospech väčšej voľnosti a bezproblémovej integrácie do Európy.⁵⁶ Pre niekoho je, naopak, nebezpečný islamista, islamský fundamentalista a

⁴⁹ Lydie Fournier, „Le ‘ Féminisme Musulman ’ En Europe de l’Ouest : le cas du réseau féminin de Présence musulmane,“ *Amnis. Revue d’études des sociétés et cultures contemporaines Europe-Amérique* (Oct 2008), <https://journals.openedition.org/amnis/593?lang=en>.

⁵⁰ Ramaďān, “Biography.”

⁵¹ Max Dunbar, review of *Brother Tariq: The Doublespeak of Tariq Ramadan*, by Caroline Fourest, *Democratia* 14, Autumn 2008: 111-120. https://www.dissentmagazine.org/wp-content/files_mf/1389801823d14Dunbar1.pdf.

⁵² Vikram Dodd, “Blair Backs Banned Muslim Scholar,” *The Guardian*, August 31, 2005, <https://www.theguardian.com/uk/2005/aug/31/religion.terrorism>.

⁵³ “Tariq Ramadan Sacked over Iran TV Connections,” *Swissinfo*.

⁵⁴ Gilles Kepel, „*The War for Muslim Minds: Islam and the West*,“ translated by Pascale Ghazaleh, (The Belknap Press of Harvard University, 2004), 276. ISBN 0-674-01575-4.

⁵⁵ Tāriq Ramaďān, „Live dialogue around the call for a moratorium,“ interview by Mounim El Yacoubi, Tāriq Ramaďān, April 14, 2005, transcript, <https://tariqramadan.com/english/live-dialogue-around-the-call-for-a-moratorium/>.

⁵⁶ Buruma, “Tariq Ramadan Has an Identity Issue.”

širitel' ideológie rozširovania islámu za svoje hranice na úkor sekulárnych štátov.⁵⁷ Pre jeho podporovateľov je akýmsi moderátorom, alebo stredovým článkom medzi islamom a sekularizmom v Európe, ktorý má pozitívny vplyv na vzťahy a spolunažívanie európskych muslimov a nemuslimov.⁵⁸ Pre jeho kritikov je práve on ten, ktorý má európsku spoločnosť rozdeľovať a šírenie jeho názorov je dokonca brané ako hrozba pre nemuslimov v Európe.⁵⁹

Nejednoznačnosť v ideologickom zaradí tejto osoby znásobuje to, že jeho meno môžeme nájsť v časopise *Time* z roku 2004, ako jedného zo 100 najvplyvnejších ľudí sveta⁶⁰ a časopis *Foreign Policy* ho v roku 2012 zaradil do rebríčka 100 najlepších mysliteľov sveta.⁶¹ Na druhú stranu, kvôli obvineniu z financovania terorizmu sa z neho v roku 2007 stala aj persona non grata v Spojených štátoch.⁶² I keď bol zákaz vstupu do USA po niekoľkých súdnych procesoch zrušený,⁶³ medzi verejnosťou je táto kauza stále považovaná za kontroverznú a jeho postoj k radikálnym islamistickým organizáciám, spolu s podstatou jeho ideológie, ostáva predmetom debát.

Rôznorodé, či skôr bipolárne vnímanie Tāriqa Ramaḍāna naznačil americký denník *The Boston Globe*, keď v roku 2003 Ramaḍāna uviedol slovami: "Reformátor pre svojich obdivovateľov Tāriq Ramaḍān je popredným európskym obhajcom liberálneho islamu. Pre jeho kritikov je to nebezpečný teokrat v prestrojení."⁶⁴ Vo svojej knihe *Vojna za muslimské mysle: Islam a Západ* si zasa Gilles Kepel položil otázku, či je Ramaḍān "anjel alebo démon."⁶⁵

⁵⁷ Buruma, "Tariq Ramadan Has an Identity Issue."

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Adam Shatz, „How the Tariq Ramadan Scandal Derailed the #Balancetonporc Movement in France,“ *The New Yorker*, November 29, 2017, <https://www.newyorker.com/news/news-desk/how-the-tariq-ramadan-scandal-derailed-the-balancetonporc-movement-in-france>.

⁶⁰ „The 2004 TIME 100,“ *Time*, accessed August 20, 2023, <https://content.time.com/time/specials/packages/completelist/0,29569,1970858,00.html>.

⁶¹ Alicia P.Q. Wittmeyer, „The FP Top 100 Global Thinkers,“ *Foreign Policy*, November 26, 2012, https://foreignpolicy.com/2012/11/26/the-fp-top-100-global-thinkers-2/#cookie_message_anchor.

⁶² Christine Kearney, „Judge upholds Muslim scholar's U.S. entry ban,“ *Reuters*, December 21, 2007, <https://www.reuters.com/article/us-rights-muslims-idUSN2018055720071220/>.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Laura Secor, "The Reformer," *The Boston Globe*, November 30, 2003, http://www.boston.com/dailyglobe2/334/focus/The_reformer+.shtml. (článok nie je už viac na tejto internetovej adrese dostupný, no v dobe, keď bol dostupný na internete, bol niekoľkokrát citovaný, dokonca je v celom znení tu: Bob Pitt, „Boston Globe on Tariq Ramadan,“ *Islamophobia Watch*, November 30, 2003, <https://www.islamophobiawatch.co.uk/boston-globe-on-tariq-ramadan/#more-74242>. sa nachádza celý prepis tohto článku).

<https://repository.library.georgetown.edu/bitstream/handle/10822/553795/kasprisinJustin.pdf;sequence=1>.

⁶⁵ Kepel, *The War for Muslim Minds*, 276.

2. Kritika Tāriqa Ramaḍāna

V predošlej kapitole som uviedla základné informácie o Tāriqovi Ramaḍānovi pre lepší obraz o jeho aktivitách a poliach pôsobenia ale hlavne pre predstavu o jeho moci a význame najmä v Európe. V tejto kapitole popíšem existujúcu kritiku Ramaḍāna, ktorá spočíva v pochybnostiach o umiernenosti a progresivite jeho náboženskej ideológie, ako je často prezentovaná samotným Ramaḍānom a jeho podporovateľmi a takisto z kritiky jeho údajného dvojitého diskurzu, prostredníctvom ktorého sa má pohybovať medzi umiernenosťou a fundamentalizmom a medzi progresivitou a regresivitou.

2.1. Kontroverzné osoby v okruhu Tāriqa Ramaḍāna

Ku kontroverzii ohľadne skutočnej ideológie Tāriqa Ramaḍāna prispievajú aj jeho známosti, ktoré sú častokrát spájané s islamským fundamentalizmom a jeho kritici poukazujú na to, že nie je pravdepodobné, aby sa moderný muslim s novotárskymi názormi pohyboval v kruhoch týchto ľudí a udržiaval s nimi kontakty, zatiaľ čo by sa skutočne držal svojej progresivity. Kritici tak poukazujú na možnosť, že kým na verejnosti sa Ramaḍān profiluje nejakým spôsobom, v jeho kruhoch známych sa profiluje zasa inak. Medzi osoby, na ktoré jeho kritici narážajú, patrí aj jeho brat Hānī Ramaḍān, ktorý je hlavou Ženevského islamského centra a narozdiel od Tāriqa Ramaḍāna, nie je príliš známy v sekulárnej obci a pôsobí najmä medzi muslimami. Veľmi jednoznačne sa stavia proti sekularizmu, materializmu a známy je najmä kvôli jeho podpore trestu kameňovaním, za ktorú bol v roku 2002 prepustený z postu učiteľa.⁶⁶ Hānī Ramaḍān bol v roku 2017 vyhostený z Francúzska z dôvodu, že mal pre krajinu predstavovať hrozbu, pretože mal mať extrémistické názory.⁶⁷ Zatiaľ čo Tāriq Ramaḍān sa snaží od brata a jeho vyjadrení dištancovať hovoriac, že rešpektuje jeho intelektuálnu integritu ale nesúhlasí s jeho spôsobom myslenia,⁶⁸ existujú pochybnosti o tom ako veľké sú rozdiely ich názorov.⁶⁹ Hānī sa mal vyjadriť,

⁶⁶ „Swiss Islamist deemed a threat and expelled from France,“ Swissinfo, April 9, 2017, https://www.swissinfo.ch/eng/society/hani-ramadan_swiss-islamist-deemed-a-threat-and-expelled-from-france/43096900.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Fourest, *Brother Tariq*, 148.

⁶⁹ Paul Berman, „Who’s Afraid of Tariq Ramadan?“ *The New Republic*, June 4, 2007, <https://newrepublic.com/article/60961/whos-afraid-tariq-ramadan>.

že s Ṭāriqom Ramaḍānom sa dopĺňajú a sú dve strany tej istej mince a takisto, že obaja veľmi dobre vedia čo robia a kam smerujú.⁷⁰

Ďalšou osobnosťou, s ktorou je Ramaḍān spájaný je Jūsuf al-Qaraḍāwī (1926-2022)⁷¹ islamský teológ a bývalý člen Muslimského bratstva, ktorý je známy mimo iné jeho jasným odkazom, že samovražedné atentáty Palestínčanov a Iráčanov na ich územiach sú ich povinnosťou v rámci svätej vojny (*džihādu*).⁷² Jūsuf al-Qaraḍāwī bol svojho času riaditeľom *Európskeho výboru pre fatwu a výskum (ECFR)*⁷³ a úvod k prvým vydaným fatwám mal napísať práve Ṭāriq Ramaḍān.⁷⁴ Okrem toho na ňho a niektoré jeho názory často Ṭāriq Ramaḍān odkazuje vo svojich knihách, napríklad v knihe *Western Muslims and the Future of Islam*.⁷⁵

Ramaḍān mal mať kontakt aj s ďalším človekom z tejto inštitúcie, a to s Fajsalom Mawlawīm, ktorý bol hlavou libanonskej odnože al-Džamā' a al-islāmīja, ktorá sa v minulosti podieľala na teroristických útokoch.⁷⁶

Kontakt s Ramaḍānom potvrdil aj Džamāl Bighāl, muslim žijúci vo francúzskom meste Lyon, ktorý bol zadržaný v Spojených Arabských Emirátoch kvôli sfaľšovanému francúzskemu pasu a následne mal byť obvinený z plánovania teroristického útoku na americké veľvyslanectvo v Paríži.⁷⁷ Bighāl mal mať zasa väzby na Šarīfa Kuwāšīho, ktorý sa podieľal na útoku na francúzsky časopis Charlie Hebdo v roku 2015.⁷⁸ Bighāl pred súdom tvrdil, že v roku 1994 navštevoval kurzy Ṭāriqa Ramaḍāna.⁷⁹

⁷⁰ Fourest, *Brother Tariq*, 148.

⁷¹ John Rosenthal, „Caroline Fourest on Tariq Ramadan,“ Campus Watch, October 20, 2004, <https://www.meforum.org/campus-watch/9068/caroline-fourest-on-tariq-ramadan>.

⁷² Antony Barnett, „Suicide Bombs Are a Duty, Says Islamic Scholar,“ *The Guardian*, August 28, 2005, <https://www.theguardian.com/politics/2005/aug/28/uk.terrorism>.

⁷³ Fatwa – právne dobrozdanie kompetentného znalca, muftího. z Ondřej Beránek, Bronislav Ostránský a Pavel Ťupek (eds.), *Islámská čítanka : studijní antologie arabského islámského písemnictví* (Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2020), 313. ISBN 978-80-7308-982-5.

⁷⁴ Fourest, *Brother Tariq*, 188.

⁷⁵ Ṭāriq Ramaḍān, *Western Muslims and the future of Islam* (New York: Oxford University Press, 2005), ISBN 0-19-517111-X.

⁷⁶ Rosenthal, „Caroline Fourest on Tariq Ramadan.“

⁷⁷ Michael Birnbaum and Souad Mekhennet, Djamel Beghal, the charming and chilling mentor of Paris jihadist attackers,“ February 6, 2015, https://www.washingtonpost.com/world/europe/the-charming-and-chilling-mentor-of-the-paris-attackers/2015/02/06/2870f13c-a7dd-11e4-a162-121d06ca77f1_story.html.

⁷⁸ „Expelled from France, jihadist attacker 'mentor' Beghal to be retried in Algeria,“ *France 24*, November 17, 2018, <https://www.france24.com/en/20180717-france-algeria-terrorism-beghal-expelled-jihadist-attacks-mentor-retrial-charlie-hebdo>.

⁷⁹ Jean-Charles Brisard, „Tariq Ramadan New Links to Terror,“ Campus Watch, September 10, 2006, <https://www.meforum.org/campus-watch/10515/tariq-ramadan-new-links-to-terror>.

K pochybnostiam o progresivite názorov Ramaďāna má prispievať aj jeho kontakt so Zajnab al-Ghazālī, muslimskou aktivistkou z organizácie Muslimských sestriec, ktorá je priateľskou organizáciou k Muslimskému bratstvu a ktorej napísal Ramaďān predslov k jej autobiografickému dielu *Dni môjho života (Des jours de ma vie)*, v ktorom ju Ramaďān označil za „model pre všetky ženy.“⁸⁰ Z názorov Al-Ghazālī je povšimnutia hodné, že volá po úplnej rovnosti mužov a žien ale zároveň tvrdí, že žena by sa mala radšej starať o svojho manžela a deti, než aby chodila do práce, bola v prítomnosti iných mužov, odhaľovala sa a bola bez dozoru.⁸¹

Nejaký typ vzťahu, alebo spolupráce má mať Ramaďān aj so švajčiarskou pobočkou banky *Al-Taqwā*.⁸² O založenie banky sa mal pričiniť aj otec Țāriqa Ramaďāna⁸³ a založená bola roku 1988. Spojené štáty poukazujú na to, že banka mala v minulosti financovať subjekty spojené s teroristickými aktivitami, medzi nimi napríklad palestinské hnutie *Ḥamās*,⁸⁴ *Islamský front spásy (al-Džabha al-islāmīja li al-inqāḍ)*, *Islamskú ozbrojenú skupinu (al-Džamā'a al-islāmīja al-musallaḥa)* v Alžírsku, islamistické skupiny v Tunisku ale aj teroristickú organizáciu *al-Qā'ida*.⁸⁵ Țāriq Ramaďān akékoľvek spojenie s touto bankou odmieta, no jej bývalý pracovník a švajčiarsky konvertita na islam Aḥmad Hubert sa počas telefonátu s novinárkou Fourest nechal počuť, že “Hānī je kamarát, rovnako ako aj Țāriq”⁸⁶ Navyše Fourest zistila, že bratia Hānī a Țāriq, ale aj Ženevské islamské centrum, ktoré Hānī Ramaďān vedie, získavajú od tejto banky peniaze na svoje aktivity.⁸⁷

⁸⁰ Țāriq Ramaďān, „Preface,“ in *Des jours de ma vie*. Zajnab al-Ghazālī, (Paris: Presses de la Renaissance, 1991). ISBN 2-84161-004-7.

⁸¹ Lucia Carminati, “Zajnab Al-Ghazālī’s Women, Marriages, and Contradictions: Her Life as an Archive,” *Al-Raida Journal*, (December 2019): 74. doi:10.32380/ALRJ.V0I0.1754.

⁸² Berman, „Who’s Afraid of Tariq Ramadan?“

⁸³ Jason J. Vaught, „Al Taqwa Bank,“ (Master thesis, San Diego State University, 2011), 31, <https://digitallibrary.sdsu.edu/islandora/object/sdsu%3A3919>.

⁸⁴ Berman, „Who’s Afraid of Tariq Ramadan?“

⁸⁵ Matthew Levitt, *Charitable Organizations and Terrorist Financing: A War on Terror Status-Check*, The Washington Institute for Near East Policy, Mar 19, 2004, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/charitable-organizations-and-terrorist-financing-war-terror-status-check>.

⁸⁶ Fourest, *Brother Tariq*, 155.

⁸⁷ *Ibid.*, 153.

2.2. Muslimské bratstvo

Ďalším bodom, ktorý ma, podľa kritikov Ramaďāna, vyvracať možnosť Ramaďānovej umiernenosti a progresivite je jeho údajná príslušnosť k už spomínanej organizácii Muslimské bratstvo, ktorú založil jeho starý otec a do ktorej radov patril aj jeho otec.⁸⁸ Muslimské bratstvo si od svojho založenia prešlo rôznymi fázami, kedy sa jej členovia venovali rôznym činnostiam a táto organizácia výrazne menila svoju povahu. Kým v dobe svojho založenia bola známa ako charitatívna organizácia, časom sa jej členovia viac zaujímali a vstupovali do politiky a na svedomí mali aj teroristické útoky. V dobe ich obrovskej slávy v Egypte sa dokonca jeden z členov organizácie, Muḥammad Mursī, stal prvým demokraticky zvoleným prezidentom. V tej dobe malo Muslimské bratstvo na svedomí obmedzovanie slobody a demokracie a pri moci sa prezident udržal len rok a následne bol zosadený.⁸⁹ Muslimské bratstvo je dnes expertmi na islam zaradované k politickému islamu čo v skratke znamená, že sa ich pole pôsobenia sústreďí na politiku, a to aj vďaka významnému rozdeleniu organizácie na dva prúdy kvôli nezmieriteľným názorom. Jeden prúd viedol Ḥasan al-Huďajbī a druhý Sajjid Quṭb.⁹⁰ Prvý z dvojice viedol organizáciu smerom k férovej politike, bol racionálny, pripravený robiť ústupky a jednať s opozíciou a druhý ťpel na názorovej netolerancii, nenávisti voči Západu, ale aj voči samotným muslimom, ktorých ideológia bola miernejšia. Druhý z dvojice je dnes nepopulárne známy aj ako “otec islamského radikalizmu, alebo krstný otec globálneho *džihādu*.”⁹¹ Vzhľadom k významu organizácie Muslimské bratstvo do dnešného dňa je dobrou správou, že dnešné Muslimské bratstvo je pokračovaním umierneného krídla Ḥasana al-Huďajbīho, ktoré v organizácii dominovalo od 70. rokov.⁹² Muslimské Bratstvo ale čelí kritike do dnešného dňa. Na Blízkom východe je obviňované zo snahy rozvracať arabské režimy a na Západe zasa čelí podozreniam z toho, že jej členovia prišli do nemuslimských krajín, aby ich islamizovali a nastolili vládu *šarī‘e* (islamského práva).⁹³ Často je táto kritika podporená aj mottom Muslimského bratstva: “Boh je

⁸⁸ Johnson, “The Brotherhood’s Westward Expansion.”

⁸⁹ „Egypt’s Mohammed Morsi: A turbulent presidency cut short,” BBC, 17 June 2019, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-18371427>.

⁹⁰ Viac informácií o oboch v Bureš, Čejka, Daniel, *Muslimské bratstvo v súčasnosti*.

⁹¹ John Calvert, „Sayyid Qutb and the Origins of Radical Islamism,” HURST, May 31, 2022, <https://www.hurstpublishers.com/book/sayyid-qutb-and-the-origins-of-radical-islamism/>.

⁹² Bureš, Čejka, Daniel, *Muslimské bratstvo v súčasnosti*, 33.

⁹³ Gudrun Krämer, *Hasan al-Banna*, (London: Oneworld Publications, 2010), 69, eISBN 978–1–78074–212–0.

naš cieľ. Boží posol je našim sprievodcom. Korán je naša ústava. Boj je naša cesta. Smrť na ceste, ktorá vedie k Bohu, je naša konečná túžba.“⁹⁴

Ramaďān síce odmieta väzby na Muslimské bratstvo no o jeho zakladateľovi a zároveň svojom starom otcovi hovorí s obrovským obdivom a v rozhovoroch s Alainom Greshom z časopisu *Le Monde* povedal: “študoval som al-Bannā veľmi precízne a neexistuje nič, v čom by som s ním nesúhlasil.⁹⁵ Vyjadril sa však aj nasledovne: “Nič v spôsobe myslenia al-Bannā nepovažujem za sväté: môj prístup je vybrať si a ponechať si to, čo zostáva zaujímavé a odporúčané pre dnešok, a nechať bokom to, čo bolo dané kontextom a stratégiou jeho doby a ponechávam bokom všetky názory, s ktorými nesúhlasím.“⁹⁶

Líder Muslimského bratstva Muṣṭafā Mašhūr v jednom rozhovore potvrdil, že patričnosť k Muslimskému bratstvu je viac o spôsobe myslenia, než o formálnom prijatí do svojich radov a podľa neho je hlásanie Ṭāriqa Ramaďāna, ale aj jeho brata Hānīho Ramaďāna v úplnom súlade s najčistejšou tradíciou Muslimského bratstva.⁹⁷ Paul Berman povedal, že keď sa stretol s Ramaďānom v mešite vo východnom Londýne, kde boli najmä muslimovia rozprávajúci jazykmi Bengali a Urdu, Ramaďān bol predstavený s úctou ako vnuk Ḥasana al-Bannā čo Ramaďān vysvetlil tak, že "Pri stretnutí so staršími ľuďmi mu odkaz na starého otca dodáva autoritu v tom, čo hovorí."⁹⁸ Konvertita k islamu Michel Renard sa mal nechať počuť, že Ramaďān praktizuje dvojité diskurz, pretože nie je možné veriť v sekulárnu spoločnosť a zároveň v Ḥasana al-Bannā⁹⁹ ale tak ako on, aj ostatní kritici stavajú túto kritiku na tom, že Ramaďān skutočne patrí k Muslimskému bratstvu, čo nebolo nikdy potvrdené.

Otázka patričnosti Ramaďāna k Muslimskému bratstvu ostane pravdepodobne nezodpovedaná, resp. prinajlepšom nepotvrdená, no mojím cieľom v tejto kapitole bolo predstaviť ten skutočne značný rozkol medzi povahou Ramaďāna očami jedných a očami druhých. Jeho ideologické rozpätie je podľa jeho poslucháčov veľmi rôznorodé a jeho ideológia je niektorými považovaná za progresívnu a niektorými zasa za regresívnu. Podľa jeho kritikov

⁹⁴ Ayaan Hirsi Ali, „The Quran Is Our Law; Jihad Is Our Way,“ *The Wall Street Journal*, Updated Feb. 18, 2011, <https://www.wsj.com/articles/SB10001424052748704132204576136590964621006>.

⁹⁵ Alain Gresh, Ṭāriq Ramaďān, *L'islam en questions* (Arles France: Acted sud, 2002), 33-34.

⁹⁶ Gresh and Ramaďān, *L'islam en questions*, 35.

⁹⁷ Doug Ireland, „Forked Tongue,“ *Campus Watch*, May/June 2008, <https://www.meforum.org/campus-watch/12818/forked-tongue-on-tariq-ramadan>.

⁹⁸ Buruma, „Tariq Ramadan Has an Identity Issue.“

⁹⁹ Fourest, *Brother Tariq*, 39.

má byť dôvodom k značne rozdielnemu vnímaniu Ramaďāna a jeho ideológie jeho diskurz, ktorého kritiku priblížim nižšie v tejto kapitole.

2.3. Kritika ideológie Tāriqa Ramaďāna

Väčšina akademikov, novinárov, odborníkov na islam, politický islam, alebo samotnú politiku sa zhoduje na tom, že Ramaďān používa dvojité diskurz. Nezhodujú sa ale na tom, ktorý z jeho diskurzov odráža jeho skutočnú ideológiu a takisto na tom, či je jeho dvojité diskurz nutne negatívny faktor. Existujú dva hlavné názorové tábory, ktoré nám ponúkajú odpovede na túto problematiku.

Autori prvého názorového tábora majú za to, že Ramaďān sa snaží manipulovať s priazňou svojich sekulárnych poslucháčov tým, že sa k ním vyjadruje liberálne a sekulárne ale podľa jeho kritikov to nemajú byť jeho skutočné názory a má mu bližší islamský názorový konzervativizmus, islamské tradície a politika založená na islamskom práve (šarī‘a).¹⁰⁰ Príslušníci tejto názorovej skupiny majú za to, že cieľom Tāriqa Ramaďāna je nenápadná islamizácia Európy a pomalé radikalizovanie umiernených muslimov v Európe.¹⁰¹ K tejto názorovej skupine patrí Caroline Fourest, Ramaďānova najvytrvalejšia kritička, ktorá tvrdí, že Ramaďān sa vyjadruje buď nejasne a nekonkrétne, aby si každé obecnstvo mohlo vysvetliť jeho vyjadrenie po svojom, alebo tak, že zatajuje pred západným publikom kritické informácie, aby si nepoškodil vizáž umierneného muslimského reformátora.¹⁰² S tým súhlasí aj syrsko-nemecký muslim Bassām Tībī, vzdelaný v obore politológia a islamské štúdiá, ktorý stavia problematiku Ramaďānovho dvojitého diskurzu do obcejnejšej roviny, a to, že islamisti sa obecnne snažia pôsobiť umiernenejšie, než naozaj sú, a tak sa im nedá veriť to, čo hovoria.¹⁰³ Tībī tvrdí aj to, že neexistuje rozdiel medzi islamizmom a terorizmom ale tento názor sa nestrelal s úspechom medzi ostatnými, aj voči Ramaďānovi kritickými autormi, ktorí upodozrievajú Tībīho, že ohýba fakty a šíri islamofóbiu.¹⁰⁴ Americký spisovateľ Paul Berman potvrdzuje Tībīho tvrdenie, že Ramaďān

¹⁰⁰ Berman, „Who’s Afraid of Tariq Ramadan?“

¹⁰¹ Fourest, *Brother Tariq*, 44.

¹⁰² Ibid. 329.

¹⁰³ Samuel Helfont, „Term Warfare,“ *The New Republic*, July 11, 2012, <https://newrepublic.com/article/104799/islamism-islam-bassam-tibi>.

¹⁰⁴ Ibid.

používa dvojité diskurz, no nesúhlasí s ním v zobecňovaní problematiky na všetkých islamistov.¹⁰⁵ Paul Berman sa takisto vyjadril, že najväčšie nebezpečenstvo pre liberálne spoločnosti na Západe nepredstavujú násilní islamisti ale skôr ich tzv. „umiernení bratraci,“ akým je aj Ṭāriq Ramaḍān, ktorí sú schopní vtiahnuť dobre zmýšľajúcich liberálov do jedovatého objatia.¹⁰⁶ Podobne sa vyjadruje aj profesor islamských štúdií v Spojených štátoch, držiteľ ocenenia kráľa Fajšala v islamskom myslení a kultúre a muslim Sherman A. Jackson, ktorý sa nechal počuť, že Ramaḍān sa vyjadruje elegantne, prestížne a univerzálne ale napokon jeho tvrdenia nie sú nič iné ako sofistikovaná forma islamského fundamentalizmu.”¹⁰⁷ Egyptský novinár ‘Ādil Džundī zasa tvrdí, že Ramaḍān používa to, čo sa v arabčine nazýva „*taqīya*“ a čo je definované ako: “skrývanie svojho skutočného presvedčenia zo strachu z utláčania.”¹⁰⁸ Džundī ale upozorňuje na to, že Ramaḍān tak nekoná zo strachu z utláčania ale v snahe tajne napredovať voči stanoveným cieľom¹⁰⁹ bez toho, aby to niekoho v západných sekulárnych demokraciách znepokojovalo.¹¹⁰

Druhý názorový prúd tvoria tí, ktorí tvrdia, že Ramaḍān je umiernený a do určitej miery moderný muslim, ktorý strategicky pozmieňa svoj diskurz, no nie voči sekulárnemu publiku ale naopak, voči jeho muslimskému publiku, a to z dôvodu, aby svojimi novotárskymi názormi, ktoré môžu konzervatívnym muslimom pripadať príliš liberálne a westernizovane, nevystrašil európsku muslimskú komunitu a nestratil tak medzi muslimami svoju legitimitu a prestíž a aby mohol naďalej pôsobiť ako most medzi európskym sekularizmom a islamom.

Jedným z predstaviteľov tohto prúdu je Marc Lynch, ktorý je profesorom politických vied a medzinárodných vzťahov na Univerzite Georga Washingtona a ktorý presadzuje v politických

¹⁰⁵ Samuel Helfont, „Term Warfare,“ *The New Republic*, July 11, 2012, <https://newrepublic.com/article/104799/islamism-islam-bassam-tibi>.

¹⁰⁶ Lynch, „Veiled Truths,“ 138.

¹⁰⁷ Sherman A. Jackson, *Islam(s) East and West: Pluralism between No-Frills and Designer Fundamentalism*, (Duke University Press, 2003), 112-146.

¹⁰⁸ Takýmto spôsobom sa v histórii chránili napríklad muslimovia vyznávajúci šiitsky smer islamu pred násilnosťami zo strany sunnitských muslimov tak, že skrývali svoju skutočnú identitu. Z Matt Stefon, “*taqiyyah*,” *Encyclopædia Britannica*, accessed November 3, 2023, <https://www.britannica.com/topic/taqiyyah>.

¹⁰⁹ Stanovenými cieľmi v tomto kontexte rozumiem postupnú islamizáciu Západu a tým rozšírenie tzv. “*Dār al-Islām*“ (územia islamu).

¹¹⁰ Aluma Dankowitz, „Tariq Ramadan – Reformist or Islamist?“ *MEMRI - The Middle East Media Research Institute*, February 17, 2006, <https://www.memri.org/reports/tariq-ramadan---reformist-or-islamist>.

otázkach liberálne hodnoty ako debata a tolerancia.¹¹¹ Ramaďána popisuje ako obhajcu pragmatizmu, flexibility a ako zástancu názoru, že muslimovia v liberálnych spoločnostiach by mali byť plnohodnotnými občanmi a mali by sa účastniť na veciach verejných.¹¹² Lynch zároveň tvrdí, že Ṭāriq Ramaďān síce nie je liberál, no rozhodne je demokrat,¹¹³ s čím súvisí niekoľko ďalších bodov, ktoré Lynch prezentuje. Prvým je, že Ramaďān sa skutočne zasadzuje za demokraciu, skrz ktorú majú občania možnosť voľby o politickej reprezentácii a tešia sa slobode prejavu, ktorá je umožnená všetkým, a teda aj muslimom. Lynch však priznáva, že to vytvára priestor aj pre proselytizáciu. Lynch upozorňuje, že ak Ramaďān o islamizáciu Západu stojí, tak ako to hovoria jeho kritici, ide o islamizáciu formou proselytizácie a nie skrz zvrhnutie sekulárnych demokratických režimov a nastolenia islamskej teokracie, takže to prezentuje len ako legitímny jav demokratickej spoločnosti. Lynch dokonca tvrdí, že umiernení islamisti, ku ktorým zaraďuje aj Ramaďāna, sú účinnou opozíciou voči ideológii extrémistických salafistov¹¹⁴ a ako príklad uvádza situáciu, kedy ideológia Muslimskeho bratstva nepriamo zabránila uchyteniu sa radikálnej organizácie *al-Qā'ida* v Egypte.¹¹⁵

Veľmi podobne sa voči Ramaďānovi vyjadruje aj Ian Buruma, ktorý ho nepovažuje za sekulárneho a nepripadá mu vždy ani liberálny, no považuje ho za umierneného muslima, ktorý rozhodne „nevedie svätú vojnu s liberálnym Západom.“¹¹⁶ Takisto tvrdí, že za jeho obrovskú výhodu považuje jeho schopnosť stáť niekde medzi sekularizmom a islamom a ešte konkrétnejšie je jeho pridanou hodnotou to, že má podľa neho schopnosť neutralizovať radikálne islamské názory, čo je podľa neho „dostatočný dôvod na to, aby sme s ním jednali opatrne a kriticky, no bez strachu.“¹¹⁷

¹¹¹ Russell E. Lucas, review of *Voices of the New Arab Public: Iraq, Al-Jazeera, and Middle East Politics Today*, by Marc Lynch, *International Journal of Middle East Studies* 41, no. 2, May 2009: 312–13. doi:10.1017/S0020743809090692.

¹¹² Lynch, „Veiled Truths,“ 143.

¹¹³ *Ibid.*, 141.

¹¹⁴ Lynch, „Veiled Truths,“ 139, 146.

¹¹⁵ *Ibid.*, 146.

¹¹⁶ Buruma, „Tariq Ramadan Has an Identity Issue.”

¹¹⁷ *Ibid.*

2.4. Kritika dvojitého diskurzu Tāriqa Ramaḍāna

Dvojznačne sa mal Ramaḍān vyjadriť o viacerých základných pilieroch európskej politiky. Niektorým z týchto obvinení je kladený menší dôraz a venuje sa im hlavne Caroline Fourest, ktorá Ramaḍānovi a jeho vyjadreniam venovala skutočne dlhú publikáciu spomenutú vyššie. Naopak, niektoré z obvinení sú závažnejšie a sú veľmi často predmetom debát. Medzi menej známe kauzy Ramaḍāna, ktoré mali spôsobiť nejasnosti v jeho názoroch, pretože si mali byť protichodné, je napríklad jeho postoj k Židom. Kým niektoré jeho vyjadrenia volajú po mieri medzi arabskými a židovskými obyvateľmi Západu, iné sú považované za antisemitské, napr. to, keď označil intelektuálov, ktorí s ním nesúhlasili v politických otázkach za Židov, pričom časť z nich príslušníkmi židovskej obce nebola.¹¹⁸

Za dôvod k obavám z používania dvojitého diskurzu Tāriqom Ramaḍān považujú jeho kritici aj brožúrku s vysvetlivkami, ktorú Fourest nazýva „prekladovým manuálom,“¹¹⁹ ktorú mali dostať Ramaḍānovi poslucháči na muslimskej konferencii v meste Abidžan na Pobreží Slonoviny v roku 2000. Bola vydaná francúzskym vydavateľstvom Tawḥīd a malo v nej stáť, že „racionalizmus je intelektuálny proces vedúci k znovuobjaveniu viery.“¹²⁰ Slovník Britannica pritom racionalizmus charakterizuje ako „prístup, v ktorom je rozum hlavným zdrojom a testom poznania a podľa tohto prístupu má realita logickú štruktúru.“¹²¹ Podľa Fourest tým chce Ramaḍān umožniť muslimom čítať medzi riadkami jeho oficiálneho diskurzu, ktorý je navrhnutý tak, aby oslovil vonkajšie nemuslimské publikum termínmi, ktoré sú im blízke, zatiaľ čo muslimom vysvetlil termín tak, aby bol zasa blízky im.¹²²

Na rovnakom princípe má fungovať aj jeho komunikácia na tému sekularizmus, kedy skrz ním prezentovaný koncept euroislámu vyzval muslimov k rešpektu a dokonca ochrane európskeho sekularizmu,¹²³ pričom sekularizmus charakterizoval tak, ako by ho charakterizoval

¹¹⁸ Stéphanie Giry, „The Faces of Tariq Ramadan,“ *The New York Times*, April 1, 2007, <http://www.nytimes.com/2007/04/01/books/review/Giry.t.html?em&ex=1175572800&en=1e2b1a65527e2745&ei=5087%0A>.

¹¹⁹ Fourest, *Brother Tariq*, 331.

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Brand Blanshard, „rationalism,“ *Encyclopædia Britannica*, accessed November 5, 2023, <https://www.britannica.com/topic/free-will>.

¹²² Fourest, *Brother Tariq*, 331.

¹²³ Muhammad Amin Brahim and Thomas Brisson, Strategies of a transnational intellectual: Tariq Ramadan and the project of a European Islam. *The Sociological Review*, 68(5), (September 2020), 1015-1031. <https://doi.org/10.1177/0038026119900105>.

bežný Európan a podobne ako je definovaný v slovníku Cambridge,¹²⁴ teda ako oddelenie cirkvi od štátu. Vo svojej knihe napísal, že je to „princíp oddelenia cirkvi a štátu, čo je základom konštitučného rámca sekularizovaných spoločností.“¹²⁵ Fourest v tejto problematike zašla do detailov a všimla si, že Ramaďān manipuluje so samotnou definíciou sekularizmu a podľa nej ho redefinoval tak, aby mu mohol pred svojim nemuslimským publikom vyjadriť podporu bez toho, aby stratil tvár pred svojim muslimským publikom. Súčasťou už spomínanej brožúrky mala byť aj definícia sekularizmu, ktorý Ramaďān definoval ako: „garanciu náboženskej slobody.“¹²⁶ V tejto brožúrke sa mali nachádzať aj redefinované pojmy právo, demokracia a komunita.¹²⁷

Najväčšiu vlnu kritiky však priniesli jeho vyjadrenia na tému trestov *hudūd*, konkrétne na trest kameňovaním a na tému žien a ich postavenia v spoločnosti. V najbližších odstavcoch predstavím konkrétne problematické vyjadrenia Ramaďāna k týmto témam.

2.4.1. Kameňovanie

Ramaďān je kritizovaný za nesúlady v jeho vyjadreniach ohľadom fyzických trestov v krajinách, ktorých legislatíva je postavená na islamskom práve *šarī‘a* a konkrétne je kritizovaný za nejednoznačnosť v jeho vyhláseniach na trest ukameňovaním. Väčšina jeho kritikov poukazuje na jeho televízny rozhovor v roku 2003 s vtedajším francúzskym ministrom vnútra Nicolasom Sarkozym v relácii *100 minutes pour convaincre (100 minút na presvedčenie)*, kde Ramaďān navrhol na tento trest moratórium, ktoré by v praxi znamenalo, že nad budúcnosťou tohto trestu prebehne debata medzi islamskými autoritami a do doby, kým by bol jasný záver jednaní, vykonávanie kameňovania by bolo pozastavené.¹²⁸ Keď ho Sarkozy vyzval, aby tento „obludný“ trest odsúdil, odmietol to urobiť so slovami, že na jeho názore nezáleží a že muslimovia ako komunita musia dôjsť ku konsenzu.¹²⁹ Atmosféra v tejto relácii bola veľmi napätá a laicky by sa

¹²⁴ Slovník Cambridge definuje sekularizmus ako „presvedčenie, že náboženstvo by sa nemalo zapájať do bežných sociálnych a politických aktivít krajiny.“ Z „secularism,“ Cambridge Dictionary, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/secularism>.

¹²⁵ Ramaďān, *Western Muslims and the future of Islam*, 144.

¹²⁶ Fourest, *Brother Tariq*, 331.

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Berman, *The Flight of the Intellectuals*, 216-218.

¹²⁹ Ibid.

dalo povedať, že Ramaďān bol napokon zahnaný do kúta intenzívnym naliehaním Sarkozyho na odsúdenie tohto trestu a napokon sa vyjadril nasledovne: “Môj vlastný názor je, že tento zákon je neaplikovateľný-to je jasné. Dnes som názoru, že (s tým) musíme prestať.”¹³⁰

Kritika je v tomto kontexte mierená na to, že prvou reakciou Ramaďāna na otázku, či by malo byť kameňovanie zakázané bolo, že by naň uložiť moratórium a teda so zákazom kameňovania priamo a jednoznačne nesúhlasil. Keď sa však debata vyvíjala pre neho veľmi zlým smerom, pretože čelil obvineniam z regresivity a z podpory tohto krutého trestu a nabádanie k odsúdeniu tejto praktiky intenzívne, súhlasil s tým, že by malo byť zakázané. Celý tento rozhovor sa stal veľmi populárnym a spustil obrovskú kritiku Ramaďāna. Okrem toho, že bol kritizovaný za samotný návrh moratória, ktorý Paul Berman vo svojej knihe okomentoval tak, “že sme sa vrátili do 7. storočia,”¹³¹ bol kritizovaný aj za to, že v rámci jedného rozhovoru zmenil svoju rétoriku tak, aby zachránil svoju legitimitu v očiach 6 miliónov Francúzov,¹³² ktorí túto reláciu sledovali.

2.4.2. Ženské práva a postavenie žien v spoločnosti

Ďalšou z tém, ktorej sa Ramaďān venuje a jeho kritici takisto, je postavenie žien v spoločnosti a ženské práva. Ramaďān propaguje koncept “islamského feminizmu,” ktorý definuje ako „hnutie za oslobodenie žien islamom v islame.“¹³³ Tento koncept je, podľa Ramaďāna, založený na tom, že žena je autonómna bytosť a z právneho hľadiska je mužovi rovná. Vzťah ženy a muža Ramaďān charakterizuje ako celok, v ktorom sa dvojica dopĺňa.¹³⁴ Zároveň tvrdí, že podľa islamského práva nesmie byť žena do manželského sňatku nútená a s manželstvom musí súhlasiť. Aj nosenie šatky na hlave je vôľa ženy a takisto doň nesmie byť nútená.¹³⁵

¹³⁰ Berman, *The Flight of the Intellectuals*, 217-218.

¹³¹ Berman, „Who’s Afraid of Tariq Ramadan?“

¹³² Ibid.

¹³³ Ramaďān, „The Birth of an Islamic Feminism.“

Encyclopædia Britannica charakterizuje feminizmus ako „vieru v sociálnu, ekonomickú a politickú rovnosť pohlaví.“ Z “Feminism,” Encyclopædia Britannica, accessed October 23, 2023, <https://www.britannica.com/topic/feminism>.

¹³⁴ Ramaďān, *Western Muslims and the future of Islam*, 139 a 143

¹³⁵ Richard Phillips, „Interventions against forced marriage: contesting hegemonic narratives and minority practices in Europe,“ *Gender, Place & Culture*, 19:1, 21-41, DOI: 10.1080/0966369X.2011.610093.

Napriek tomu, že uvedený koncept znie moderne a nediskriminačne, novinárka Caroline Fourest nazýva Ramaďānovu vidinu tohto konceptu anti-feministickým hnutím, v ktorom ide o zastavenie oslobodzovania žien.¹³⁶ Fourest totiž upozorňuje na to, že spomenuté výroky sú spravidla na začiatku Ramaďānovho prejavu, kedy ženy velebí a vyzdvihuje ich silu a schopnosti, zatiaľ čo mužov nazýva slabšími.¹³⁷ Následne prechádza do rétoriky, že ženy by mali pomáhať mužom vysporiadať sa s ich slabosťami a to napríklad tak, že sa zahalia a nebudú tak provokovať ich nepotlačiteľné inštinkty.¹³⁸ Fourest cituje slová z Ramaďānovej kazety s názvom *La femme musulmane. Realites et espoir (Muslimská žena. Realita a nádej)*, kde sa mal vyjadriť nasledovne: „Ak sú to ženy, od ktorých sa žiada, aby nosili závoj, je to preto, že slabší z tých dvoch nie je žena, v skutočnosti je slabším z tých dvoch muž a muž, ktorý sa pozerá na ženu, je oveľa zraniteľnejší ako opačne. Závoj je ochranou pre slabších z týchto dvoch.“¹³⁹ Ramaďān na konto žien povedal aj to, že majú chrániť muža pred pokušením, a to tak, že sa mužovi „úplne vzdajú, obklopia ho nehou a ponúknu mu z hľadiska sexuality to, čo inde hľadať nemusí.“¹⁴⁰

Kritici upozorňujú aj na nesúlad medzi jeho konceptom islamského feminizmu a jeho niektorých vyjadreniach týkajúcich sa možnosti žien v pracovnom odvetví. Fourest poukazuje na to, že kým jeho koncept feminizmu propaguje autonómiu ženy, jeho nasledujúce vyjadrenie túto autonómiu popiera: „Umožniť ženám pracovať neznamená otvoriť im všetky druhy práce.“ Oblasti, v ktorej ženy, podľa Ramaďāna, môžu pracovať sú medicína, sociálna práca, komunitná práca, alebo komunitná služba.¹⁴¹ Fourest na jeho vyjadrení kritizuje aj to, že nepoužíva slovo „práca“ ale „sociálny záväzok,“ alebo „účasť.“¹⁴²

Ďalšou témou, ktorá je z Ramaďānovho diskurzu kritizovaná je jeho výzva k segregovaniu mužov od žien. Ide o výzvu, aby muži nechodili napríklad na plavárne do doby,

¹³⁶ Fourest, *Brother Tariq*, 216.

¹³⁷ *Ibid.*, 237.

¹³⁸ *Ibid.*, 237-238.

¹³⁹ Tāriq Ramaďān, "La femme musulmane. Realites et espoir," cassette, part 2, recorded in Senegal, Tawhīd, 1998. a takisto vo Fourest, *Brother Tariq*, 237.

¹⁴⁰ Tāriq Ramaďān, "Ehomme musulman aujourd'hui," cassette, recorded in Roubaix France, Tawhīd a tiež Fourest, *Brother Tariq*, 237.

¹⁴¹ Fourest, *Brother Tariq*, 221-222

¹⁴² *Ibid.*, 222.

kým nebudú vyhradené časy špeciálne pre mužov a pre ženy.¹⁴³ Aj Ramaďánova výzva mala mať vplyv na to, že vo francúzskom meste Lille vznikla čiste ženská plaváreň, na ktorej oknách boli závesy a ktorej personál bol čiste ženský.¹⁴⁴ Táto plaváreň však vzbudila protesty na pripomenutie si sekulárnej povahy štátu a následkom toho bola plaváreň sprístupnená aj mužom.¹⁴⁵

¹⁴³ Ian Hamel, „Quand Tariq Ramadan dénonçait les relations extraconjugales,“ *Le Point*, June 7, 2018, https://www.lepoint.fr/societe/quand-tariq-ramadan-denoncait-les-relations-extraconjugales-07-06-2018-2225051_23.php#11.

¹⁴⁴ Daniel Pipes, „Muslim Hours at Municipal Swimming Pools in the West,“ Daniel Pipes Middle East Forum, updated Jul 31, 2017, <https://www.danielpipes.org/blog/2003/06/muslim-hours-at-municipal-swimming-pools-in>.

¹⁴⁵ Ibid.

3. Obsahová analýza

3.1. Kameňovanie prizmatom Tāriqa Ramadāna

V islame existujú 3 kategórie trestných činov, a to tzv. *ḥudūd*, *qiṣāṣ* a *ta'zīr*. Najzávažnejšie z nich sú *ḥudūd* a sú označované za trestné činy proti Bohu. Medzi ne patrí:¹⁴⁶ odpadlivosť od náboženstva (*al-riḍḍa*), vzbura proti imāmovi,¹⁴⁷ alebo vládcovi (*al-baghj*), krádež (*al-sariqa*), lúpežné prepadnutie na ceste, alebo iné prepadnutia (*al-ḥirāba*), cudzoložstvo (*al-zinā*), ohováranie (*al-qadḥ*), pitie alkoholu (*šurb al-chamr*). Tresty za spáchanie týchto trestných činov sú vzhľadom k ich obrovskej závažnosti v islame veľmi tvrdé a sú ustanovené v islamskom trestnom práve, ktorého body vychádzajú z Koránu, alebo sunny.¹⁴⁸ Prinajmenšom ide o vyhodenie z krajiny (*al-ib'ād*), bičovanie (*al-džald*), useknutie ruky (*qaṭ' al-jad*) a v horšom prípade ide o popravu (*al-qatl*), ukrižovanie (*al-šalb*), alebo kameňovanie (*al-radžm*).¹⁴⁹

Kameňovanie (*al-radžm*) je trest vychádzajúci z *ḥadīto*v a tie patria do už spomínanej sunny.¹⁵⁰ *Ḥadīty* boli kedysi tradované len ústne ale neskôr sa začali zapisovať do zbierok a boli radené podľa reťazca ich tradentov (*isnād*),¹⁵¹ ktorí sa na šírení informácii o prorokovi Muḥammadovi podieľali. Skrz poznanie životopisu tradentov bolo možné zistiť aj autenticitu samotných *ḥadīto*v. Trest ukameňovaním legitimizujú aj 2 naj dôveryhodnejšie zbierky *ḥadīto*v. *Šaḥīḥ Muslim* (kniha č. 29, *ḥadīty* č. 1690c, 1691a)¹⁵² a *Šaḥīḥ Buchārī* (kniha č. 86, *ḥadīty* č.

¹⁴⁶ Rudolph Peters, *Crime and Punishment in Islamic Law: Theory and Practice from the Sixteenth to the Twenty-First Century* (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), 53.

doi:10.1017/CBO9780511610677.

¹⁴⁷ imām = slovo má niekoľko významov, je to napr. človek, ktorý vedie modlitbu, alebo politický vodca. Z Beránek, Ostránský a Ťupek, *Islámská čítanka*, 316.

¹⁴⁸ Sunna je jeden zo zdrojov islamského práva. Označuje prorokovu prax a zbierku relevantných *ḥadīto*v. *Ḥadīṭ* je svedectvo o živote a názoroch proroka Muḥammada.

¹⁵⁰ Viac o treste ukameňovaním a jeho pôvode: „Stoning: Does It Have Any Basis in Sharia?“ IslamOnline, accessed November 13, 2023, <https://fiqh.islamonline.net/en/stoning-does-it-have-any-basis-in-sharia/>.

¹⁵¹ Pavel Ťupek, „Odkaz klasického obdobia,“ v *Islámská čítanka: studijní antologie arabského islámského písemnictví*, (Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2020), 55. ISBN 978-80-7308-982-5

¹⁵² „The Book of Legal Punishments,“ Sunnah, accessed November 13, 2023, <https://sunnah.com/muslim/29>.

Číslovanie *ḥadīto*v sa líši a mnou zvolené číslovanie je platné len pre uvedenú webovú stránku. Okrem toho existuje pôvodné číslovanie, ktoré je pri každom z *ḥadīto*v uvedené ale nie je možné ho takto na mnou zvolenej webovej stránke vyhľadať.

6930 a 6929)¹⁵³ tým, že podávajú svedectvo o prorokovom súhlase s týmto trestom. Legitimita prorokových slov zasa vychádza z koránskych veršov súry *al-Nadžm*,¹⁵⁴ kde sa píše: „*Mā ḍalla ṣāhibukum wa mā ghawā*“ (53:2), „*Wa mā janṭiqu ‘an al-hawā*“ (53:3), „*Inn huwa illā wahījun jūhā*“ (53:4).¹⁵⁵ Nezblúdil spoločník váš a ani do bludu nesklzol (53:2), Slová nevyslovuje podľa vlastnej túžby (53:3), Je to len vnuknutie, ktoré sa vnuká (53:4).¹⁵⁶

Kameňovanie je dnes zákonné v niektorých krajinách s väčšinou muslimskou populáciou, medzi nimi napríklad v Iráne, Afganistane, Spojených arabských emirátoch, Jemene, a v ďalších.¹⁵⁷ Najčastejšie sú obeťami trestu ukameňovaním ženy, ktoré sa dopustili nemanželského sexuálneho pomeru.¹⁵⁸

Vzhľadom na obmedzený počet krajín, ktoré stále používajú kameňovanie ako trest, je zrejmé, že táto forma trestu je pre väčšinu sveta neprijateľná a často vyvoláva skôr odsúdenie ako podporu.¹⁵⁹ Inak tomu nie je ani v Európe a preto je Tāriq Ramaḍān, v pozícii európskeho islamského reformátora, opakovane pýtaný na jeho názor ohľadom trestov *ḥudūd* a konkrétne na trest ukameňovaním.¹⁶⁰

Vzhľadom k údajnej dvojznačnosti jeho výrokov na tému kameňovania, urobím v aktuálnej kapitole vlastnú analýzu Ramaḍānových vyjadrení zozbieraných z jeho oficiálnej webovej stránky. Vychádzajúc z kritiky Ramaḍāna (vid’ 2. kapitola) sa v mojej analýze budem venovať najmä 2 kľúčovým otázkam, a to:

- a) Aký je názor Ramaḍāna na trest ukameňovaním?
- b) Akú rolu zohrávajú náboženské texty v jeho diskurze na tému kameňovania?

¹⁵³ „Limits and Punishments set by Allah (Hudood),“ Sunnah, accessed November 13, 2023, <https://sunnah.com/bukhari/86>.

¹⁵⁴ IslamOnline, „Stoning.“

¹⁵⁵ “Surah An-Najm (53),” Quran.com, accessed November 19, 2023. <https://quran.com/an-najm>.

¹⁵⁶ Preklad Koránu od ‘Abd al-Wahāb al-Sbīnātī (Abdulwahab Al-Sbenaty), (Levant consulting, s.r.o., 2015), ISBN 978-80-969967-7-3.

¹⁵⁷ Emma Batha, „Stoning - where does it happen?“ Thomson Reuters Foundation, September 27, 2013, <https://news.trust.org/item/20130927165059-w9g0i>. a takisto aj v: Kate Samuelson, “The Countries Where Men and Women Can Be Stoned to Death,” *The Week*, July 14, 2022, <https://theweek.com/news/crime/957354/the-countries-where-men-women-can-be-stoned-to-death>.

¹⁵⁸ Emma Batha, „Stoning.“

¹⁶⁰ Častokrát novinári, ktorí s Ramaḍānom robili rozhovory chybné považovali pojem *ḥudūd* za synonymum pre kameňovanie, no *ḥudūd* je v skutočnosti skupina najtvrdších trestov v islame, medzi ktoré patrí mimo iné aj kameňovanie.

Začiatkom samotnej analýzy je treba poukázať na fakt, že počet článkov, v ktorých sa na svojej internetovej stránke venoval téme kameňovania, je v arabčine a angličtine značne disproporčný. Kým v arabčine sa k tejto problematike vyjadril len v 2 článkoch, v angličtine existuje takýchto článkov bezmála 30.

3.1.1. Príspevky v arabčine

Ramaďān vo svojich arabských článkoch priamo neprezentuje svoj postoj ku kameňovaniu, ani podporou, ani odsúdením. Namiesto jasného stanoviska ponúka alternatívu, ktorú prezentuje tak, že má potenciál predchádzať páchaniu trestných činov a má teda pôsobiť ako prevencia pred aplikovaním tvrdých trestov.¹⁶¹ Touto alternatívou má byť zlepšenie výchovy a vzdelania ľudí a uprednostňovanie iných hodnôt, ktoré islamské právo (*šarī'a*) ponúka. Príkladom takéhoto vyjadrenia je: „*Wa qultu li al-buldān dāt al-aghlabīja al-muslima annahu jata 'ajjanu 'alajnā an nabda 'a awwalan bi mā taqaddamahu al-šarī'a wa taḍa 'uhu 'alā ra's awlawijātihā, dhālika huwa al-'adāla al-idžtimā'īja wa al-ta'līm li al-džamī' wa ḥimāyat al-muwāṭinīn bi ghadd al-nazar 'an dīnihim.*“¹⁶² (Povedal som krajinám s muslimskou väčšinou, že musíme začať tým čo právo šarī'a ponúka a kladie za najvyššiu prioritu, a to je sociálna spravodlivosť, vzdelanie pre všetkých a ochrana občanov bez ohľadu na ich náboženstvo). „*Fa al-islām lajsa al-qaswa wa al-šarāma, wa innamā al-rahma wa al-'adl. Wa al-islām jad'ū ilā irsā' al-'adāla wa ihtirām al-karāma, wa lasnā hunā faqaṭ li nu'āqiba al-nās, wa innamā dawrunā an nurabbijahum wa nu'allimahum.*“¹⁶³ (Islam nie je krutosť a prísnosť ale skôr milosrdenstvo a spravodlivosť. Islam vyzýva k nastoleniu spravodlivosti a úcte k dôstojnosti a my tu nie sme len na to, aby sme ľudí trestali, našou úlohou je ich vychovávať a učiť).

V arabskom jazyku Ramaďān ďalej informoval o tom, že pred udelením akéhokoľvek trestu musia byť splnené prísne špecifické podmienky stanovené islamským trestným právom¹⁶⁴ a vzápätí nepriamo naznačil, že v muslimských krajinách dochádza k nadužívaniu fyzických

¹⁶¹ Tāriq Ramaďān, „Wādžib al-duwal al-islāmīja fī ta'zīz al-'adāla al-idžtimā'īja“, Tāriq Ramaďān, November 2013, <https://tariqramadan.com/arabic/2013/11/01/العَدَالَةُ-فِي-تَعْزِيز-الْإِسْلَامِيَّة-فِي-تَعْزِيز-الْعَدَالَةَ/>. aj v Tāriq Ramaďān, „al-Šarī'a“, Tāriq Ramaďān, October 2017, <https://tariqramadan.com/arabic/2017/10/19/الشريعة/>.

¹⁶² Ramaďān, „Wādžib al-duwal al-islāmīja fī ta'zīz al-'adāla al-idžtimā'īja.“

¹⁶³ Ibid.

¹⁶⁴ Ramaďān, „Wādžib al-duwal al-islāmīja fī ta'zīz al-'adāla al-idžtimā'īja.“

trestov, medzi nimi aj kameňovania. Príkladom je tvrdenie: „*Al-sabab fī dālīka (al-nazra al-gharbīja al-salbīja li al-šarī‘a al-islāmīja) má ḥadaṭa chilāla al-sanawāt al-qalīla al-māḍīja, wa mā waqa‘a bi ismi al-šarī‘a fī al-‘adīd min al-buldān al-islāmīja. Liḍā sāda al-taṣawwur bi anna al-šarī‘a al-islāmīja hiya qānūn al-‘uqūbāt faqaṭ. Wa annahā lā tubālī bi al-‘adl wa al-inṣāf wa lā al-‘adāla al-idžtimā‘īja wa lā al-ta‘līm, wa innamā tahtammu faqaṭ bi al-‘uqūbāt. Wa bi al-nazar li mā ḥadaṭa fī ba‘d al-buldān dāt al-aghlabīja al-muslima al-latī tuṭabbiqu nizām al-‘uqūba al-badanīja ka al-radžm maṭalan, ḥīnahā yataṣawwaru al-ba‘d anna al-šarī‘a hiya al-‘iqāb al-badanī.*“¹⁶⁵ [Dôvodom toho, (že západné krajiny nahliadajú negatívne na islamské právo) je to, čo sa stalo za posledných niekoľko rokov a čo sa stalo v mene šarī‘e v niekoľkých islamských krajinách. Preto dominuje predstava, že islamské právo je len trestný zákonník. A že nepojednáva o spravodlivosti ako o právnej norme, o férovosti a spravodlivosti ako o morálnej norme¹⁶⁶ a ani o vzdelaní ale len o trestoch. Vzhľadom k tomu čo sa stalo v niektorých krajinách s muslimskou väčšinou, ktoré praktikuju telesné tresty, ako napríklad kameňovanie, si niektorí myslia, že šarī‘a je telesný trest].

Ramaḍān bol v jednom rozhovore, ktorý sa uskutočnil arabsky a ktorého prepis zverejnil na svojej webovej stránke, opýtaný, čo si myslí o trestnom zákonníku vychádzajúcom z islamského práva, ktorý bol v tej dobe novozavedený v štáte Brunej. Ramaḍān sa k samotnému trestnému zákonníku a jeho zneniu priamo nevyjadril a zdôrazňoval, že nepozná všetky detaily s ním spojené ale nechal sa počuť, že jediným problémom by mohla byť zlá informovanosť ľudí o tom, čo takýto zákon obnáša.¹⁶⁷ Okrem toho tejto iniciatíve nevytýka vôbec nič. „*Wa al-iškāl al-waḥīd ‘andī fī i‘lān ka ḥādā (fī mā jata‘allaqu bi taṭbīq qānūn džinā‘ī qā‘im ‘alā al-šarī‘a), wa udriku tamāman annahu nābi‘ min al-i‘tiqād wa al-īmān, afhamu ḥādā al-dāfi‘, lākin al-iškāl fī annahu lā budda min an numahhida al-ṭarīq awwalan, lā budda an tašraḥa li al-nās, wa tuwadḍiḥa lahum maqšūdakum.*“¹⁶⁸ [Jediný problém, ktorý mám (pokiaľ ide o aplikovanie trestného zákona založenom na islamskom práve) a plne si uvedomujem, že to pramení

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ Pre zachytenie malých sémantických rozdielov medzi trojicou slov *al-‘adl*, *al-inṣāf*, *al-‘adāla* som použila nasledujúci dokument: Al-džāmi‘a al-Mustansiriya. „Al-farq bajna al-‘adl wa al-‘adāla ka muṣṭalah qānūnī.“ Accessed November 18, 2023, https://uomustansiriyah.edu.iq/media/lectures/7/7_2017_03_18!09_42_00_AM.docx.

¹⁶⁷ Ramaḍān, „Wādžib al-duwal al-islāmīja fī ta‘zīz al-‘adāla al-idžtimā‘īja.“

¹⁶⁸ Ramaḍān, „Wādžib al-duwal al-islāmīja fī ta‘zīz al-‘adāla al-idžtimā‘īja.“

z náboženského presvedčenia a viery, rozumiem tomu motívu ale problém je v tom, že musíme najskôr vydlážiť cestu, musíš vysvetliť ľuďom a objasniť im čo tým myslíš].

Náboženské texty v Ramaďánových vyjadreniach určitú rolu zastávajú, napr. keď odkazuje na nesporne chvályhodné body (výchova, vzdelanie, spravodlivosť) islamského práva vychádzajúceho z Koránu a sunny a tým dáva náboženským textom dôležitosť a legitimitu. Trest ukameňovaním však vôbec nedáva do súvislosti s náboženskými textami, no zároveň ich prepojenie ani nespochybňuje. V skratke o tom vôbec nepíše napriek tomu, že je prepojenie tohto trestu a náboženských textov jeden z hlavných bodov záujmu v tejto problematike.

3.1.2. Príspevky v angličtine

V anglických textoch Ramaďán kameňovanie, ale aj ďalšie tresty zo skupiny *hudūd* priamo odsudzuje a volá po ich zrušení, argumentujúc tým, že takéto tresty do súčasnej spoločnosti nepatria a sú zastaralé.¹⁶⁹ V jeho článku konkrétne stálo: *“I have said that I am against the implementation of stoning, death penalties and corporal punishments.”*¹⁷⁰ (Povedal som, že som proti praktikovaniu kameňovania, trestom smrti a telesným trestom). A takisto aj: *“I oppose and condemn such penalties in any contemporary society, whether in the petro-monarchies, in Iran, or in the poorest countries of the Middle-East, Africa or Asia.”*¹⁷¹ (Som proti takýmto trestom a odsudzujem ich v akejkoľvek súčasnej spoločnosti, či v petromonarchiách, v Iráne, alebo najchudobnejších krajinách Blízkeho východu, Afriky, či Ázie).

Aj v angličtine Ramaďán kritizuje nadužívanie, alebo nespravodlivé aplikovanie trestov *hudūd*, medzi nimi aj trest smrti ukameňovaním, no pre svojich sekulárnych poslucháčov tento fenomén opisuje veľmi detailne, a to napríklad v nasledujúcom odstavci: *“Grave injustice is that these penalties are applied almost exclusively to women and the poor, the doubly victimized, never to the wealthy, the powerful, or the oppressors. Furthermore, hundreds of prisoners have no access to anything that could even remotely be called defense counsel. Death sentences are*

¹⁶⁹ Tāriq Ramaďān, „Sakineh, the Roma, Pakistan ...“, Tāriq Ramaďān, September 6, 2010, <https://tariqramadan.com/english/sakineh-the-roma-pakistan/>.

¹⁷⁰ Ihsān Mas‘ūd, „Tariq Ramadan“, *Prospect*, July 21, 2006, <https://www.prospectmagazine.co.uk/essays/57384/tariq-ramadan>.

¹⁷¹ Tāriq Ramaďān, „Sakineh, the Roma, Pakistan...“

decided and carried out against women, men and even minors (political prisoners, traffickers, delinquents, etc.) without ever given a chance to obtain legal counsel."¹⁷² [Veľkou nespravodlivosťou je, že tieto tresty sú udeľované takmer výhradne ženám, chudobným, a teda dvojnásobne znevýhodneným, nikdy bohatým, vplyvným, alebo utlačovateľom. Navyše, stovky väzňov nemajú prístup k ničomu čo by sa dalo nazvať obhajobou. Tresty smrti sú udeľované ženám, mužom a dokonca nepľnoletým (politickým väzňom, ľuďom zapojeným do nelegálneho obchodu, delikventom, atď.) bez toho, aby mali možnosť získať právneho zástupcu].

Dokonca v jeho anglických článkoch zachádza až tak ďaleko, že zodpovednosť za páchanie nespravodlivých rozsudkov pripisuje celej islamskej komunite (*umma*). "*It leaves the responsibility to the Muslims of the entire world.*"¹⁷³ (Zodpovednosť je ponechaná na muslimoch celého sveta). "*One cannot refer to the glorious "ummah" to inspire the Muslims with the greatness of Islam and hide behind one's national preoccupations in order to avoid facing up to the injustices done in our name at the international level.*"¹⁷⁴ (Človek nemôže odkazovať na vznešenú „*ummu*“, aby inšpiroval muslimov veľkoleposťou islamu a skrývať sa za svoje národné záujmy, aby sa vyhol konfrontácii s nespravodlivosťami, ktoré sú páchané našim menom na medzinárodnej úrovni).

Ramaďán zároveň volá po aktivizme intelektuálne zdatných muslimov v zahraničí, ktorým politická situácia v danom štáte dovoľuje slobodne sa vyjadrovať k tejto problematike a tieto neprávosti zastaviť. „*These Muslim women and men who live in spaces of political freedom, who have access to education and knowledge, should – in the very name of the Islamic teachings – have a major responsibility to attempt to reform the situation, open a relevant debate, condemn and put an end to injustices perpetrated in their name.*"¹⁷⁵ (Tie muslimské ženy a muži, ktorí žijú v priestore politickej slobody a ktorí majú prístup ku vzdelaniu a vedomostiam, by mali mať – v mene základného náboženského učenia – hlavnú zodpovednosť za snahu o reformu tejto situácie, mali by otvoriť relevantnú debatu, odsúdiť a ukončiť nespravodlivosti páchané v ich mene).

¹⁷² Tāriq Ramaďān, „An International call for Moratorium on corporal punishment, stoning and the death penalty in the Islamic World,“ April 5, 2005, <https://tariqramadan.com/english/an-international-call-for-moratorium-on-corporal-punishment-stoning-and-the-death-penalty-in-the-islamic-world/>.

¹⁷³ Tāriq Ramaďān, „An International call for Moratorium.“

¹⁷⁴ Tāriq Ramaďān, „Responses to the Muslim scholars and the leaders,“ Tāriq Ramaďān, April 29, 2005, <https://tariqramadan.com/english/responses-to-the-muslim-scholars-and-the-leaders/>

¹⁷⁵ Tāriq Ramaďān, „An International call for Moratorium.“

Spôsob, akým Ramaḍān hovorí o náboženských textoch v jeho anglických článkoch je veľmi zaujímavý a z môjho pohľadu smerodajný, čo sa týka jeho názoru na problematiku kameňovania. Ramaḍān vo svojich článkoch pojednáva o náboženských textoch a svojich nemuslimských čitateľov informuje o tom, že skutočne je trest ukameňovaním daný náboženskými textami, no jeho vyjadrenie stavia ako fakt bez akéhokoľvek zafarbenia, či súhlasného, alebo nesúhlasného. Nasledujú vyjadrenia, v ktorých Ramaḍān trochu ustupuje od problematiky samotného kameňovania a otvára akoby novú tému, ktorou je dôležitosť náboženských textov v islame. *“I have called for a moratorium on corporal punishments—both stoning and the death penalty—so we could start having a discussion. If you want to be heard by Muslims, you should take the texts seriously, you cannot just condemn the texts.”*¹⁷⁶ (Volal som po moratóriu na telesné tresty – kameňovania aj trestu smrti – aby sme mohli začať diskutovať. Ak chcete byť muslimami vypočutí, mali by ste brať tie texty vážne, nemôžete ich len odsúdiť). *„So I’m talking to Muslims okay look it’s in the text, but the way you read the text and you want to implement this literally is betraying the very objective of the text.”*¹⁷⁷ (A tak hovorím muslimom, dobre, pozrite, nachádza sa to v texte ale spôsob, akým to čítate a chcete implementovať, doslova zrádza hlavný zmysel toho textu).

¹⁷⁶ Ṭāriq Ramaḍān, „10 minutes with ... Tariq Ramadan,“ interviewed by Nicole Neroulias, Tariq Ramadan, September 17, 2009, <https://tariqramadan.com/english/10-minutes-with-tariq-ramadan/>.

¹⁷⁷ Ṭāriq Ramaḍān, „Humphrys in Search of God,“ interviewed by John Humphrys, transcript in Ṭāriq Ramadan, November 7, 2006, <https://tariqramadan.com/english/humphrys-in-search-of-god/>.

3.1.3. Porovnanie

Ramaďānove vyjadrenia v arabčine a angličtine k problematike kameňovania sa líšia v obsahovom ale aj lingvistickom ohľade. Kým v angličtine trest ukameňovaním Ramaďān jednoznačne odsúdil, v arabčine svoj postoj k nemu priamo neprezentuje.

Odlišný je aj jeho spôsob informovania o nespravodlivosti trestu ukameňovaním, resp. o nedodržiavaní podmienok aplikácie tohto trestu, pretože sú v jeho vyjadreniach akcentované do značne odlišnej miery. V arabskom jazyku sa zdá byť tento argument ten najdôležitejší a v zásade aj jediný jasne negatívny, zatiaľ čo v Ramaďānových anglických vyjadreniach je tento faktor až dopĺňujúci a dôležitosťou mu predchádza napríklad argument o zastaranosti tohto trestu.

Rovnako sa v Ramaďānových textoch líši aj rola, akú v nich zohrávajú náboženské texty. V arabskej verzii im Ramaďān vyjadruje legitimitu tým, že vyzýva muslimov, aby si pripomenuli základné princípy islamského práva, pričom vyzdvihuje dôraz na výchovu, vzdelanie a spravodlivosť. Zároveň je pre jeho arabské vyjadrenia charakteristické, že sú v súlade s náboženskými textami a žiadnym spôsobom neprekračujú ich rámec. Ku príkladu tu môže slúžiť to, že jediný čo Ramaďān kameňovaniu v arabských textoch priamo vyčíta, je jeho nespravodlivé aplikovanie, teda také, ktoré ignoruje podmienky dané islamským trestným právom. V zásade tak volá po správnom dodržiavaní islamského práva *šarī'a*. O jeho vyjadreniach v angličtine sa, naopak, nedá povedať, že by boli v konformite s náboženskými textami, keďže v nich Ramaďān volá priamo po zrušení trestu ukameňovaním, ktorý sa do islamského trestného zákona dostal skrz náboženské texty, konkrétne prostredníctvom *hadītov*. Čo sa týka náboženských textov, rozdiel v jeho diskurze je aj v tom, že v arabčine svojim čitateľom Ramaďān neakcentuje problematiku prílišného ťpenia na náboženských textoch, zatiaľ čo v angličtine tento fenomén zdôrazňuje a kritizuje.

3.2. Práva a postavenie žien prizmatom Tāriqa Ramadāna

Práva a postavenie žien v rámci spoločnosti je vo všeobecnosti veľmi pojednávanou témou no najviac záujmu a kontroverzie rozhodne sprevádza postavenie ženy v muslimskej spoločnosti. Existujú názory, že ženy v muslimských spoločnostiach, niekedy zovšeobecňované aj na „ženy v islame“ postrádajú niektoré práva a sú podriadené mužom.¹⁷⁸ Ženy v muslimských spoločnostiach sa potýkajú napríklad s nútenými manželstvami, kedy má rozhodovacie právo na výber partnera rodina danej ženy a o prípadnom rozvode rozhoduje manžel.¹⁷⁹ Ženy sa v manželstve stretávajú dokonca aj s domácim násilím.¹⁸⁰ Nemenej dôležitá je aj diskriminácia žien v pracovnom odvetví, kedy sú obmedzované vo výbere povolania, alebo nemôžu pracovať vôbec, častokrát z rozhodnutia manžela.¹⁸¹ Diskriminácia je patrná aj v ich platovom ohodnotení, ktoré sa nevyrovná platovému ohodnoteniu mužov.¹⁸² Kontroverziu vyvoláva aj zahaľovanie žien, pričom prevláda rétorika, že sa ženy nezahaľujú dobrovoľne ale je im to vnútené partnerom, alebo rodinou.¹⁸³ Tu je však treba upozorniť na to, že zahaľovanie je obrovská téma, ktorú sprevádza množstvo kontroverzií a nepochopení, keďže muslimky nosia šatky, alebo iné kusy oblečenia, aj ako náboženský symbol, alebo dokonca ako módný doplnok.¹⁸⁴

V dobe globálne narastajúceho tlaku na rovnosť mužov a žien dostáva Ramadān v pozícii muslima a zároveň Európana, často otázky spojené s postavením ženy v spoločnosti všeobecne a s postavením ženy v muslimskej spoločnosti konkrétne. Jeho diskurz na túto tému čelí kritike kvôli jeho údajnej vágnosti a dvojznačnosti¹⁸⁵ a preto aj túto tému preskúmam skrz články na jeho internetovej stránke, a to v oboch jazykoch, v arabčine a angličtine a podrobím jeho diskurz obsahovej analýze.

¹⁷⁸ Nikki R. Keddie, "The Past and Present of Women in the Muslim World." *Journal of World History* Vol. 1, No. 1 (Spring, 1990): 84 a 96, <http://www.jstor.org/stable/20078457>.

¹⁷⁹ Ibid., 87.

¹⁸⁰ Julie Elisabeth Pruzan-Jørgensen, *Islamic Women's activism in the arab world: Potentials and challenges for external actors*, (Danish Institute for International Studies, 2012), 21, https://www.diis.dk/files/media/publications/import/extra/rp2012-02-islamic-womens-activism_web_1.pdf.

¹⁸¹ Keddie, "The Past and Present of Women in the Muslim World," 98

¹⁸² Pruzan-Jørgensen, *Islamic Women's activism in the arab world*, 22.

¹⁸³ Ibid., 29.

¹⁸⁴ Belinda Goldsmith, Olivia Harris, „Violence, threats, prompt more Muslim women in Britain to wear a veil,“ *Reuters*, August 21, 2014, <https://www.reuters.com/article/us-britain-muslim-veils-idUSKBN0GL0X120140821/>.

¹⁸⁵ Fourest, *Brother Tariq*, 204.

3.2.1. Príspevky v arabčine

Ramaďān vo svojich arabských článkoch potvrdzuje, že diskriminácia žien v muslimskom prostredí je realitou. „*Fa hunāka al-‘adīd min al-fatajāt lam yatalaqqajna tarbīja salīma, wa fī ba‘d al-ahjān, juqarriru al-‘ābā‘ wa al-ummahāt fī madžmū‘a min al-umūr tata‘allāqu bi ḥajātihinna al-šachšīja, bimā fihā ichtijār šarīk al-ḥajā wa al-mahr. Al-ba‘d min hā‘ulā‘ al-niswa jufrađu ‘alajhinna irtidā‘ al-ḥidžāb,*¹⁸⁶ *wa uchrajāt tadžiduhunna mamnū‘āt min al-wulūdž ilā aqsām al-dirāsa aw majdān al-šughl...Kamā nadžidu al-‘adīd min al-mutazawwidžāt jatalaqqajna mu‘āmalāt mušīna wa lā insānīja, fa ihmāl al-zawdža wa al-sabb wa al-‘unf aḥdāth na ‘išuhā kull jawm.*“¹⁸⁷ (Je veľa dievčat, ktoré nedostali náležitú výchovu a niekedy rozhodujú otcovia a matky o množstve záležitostí súvisiacich s ich osobným životom, medzi nimi o výbere životného partnera a o vene. Niektoré z týchto žien sú nútené nosiť *ḥidžāb* a iným je zakázaný vstup do študijnej oblasti, alebo do oblasti práce... Takisto nájdeme množstvo vydatých žien, ktoré čelia potupnému a neľudskému zaobchádzaniu, a to zanedbávaniu manželky, urážaniu a násiliu, udalostiam, s ktorými žijeme každý deň).

V jeho arabských textoch sa sústreďí najmä na jedno pole diskriminácie žien, a to, že muslimkám je zakazované navštevovať mešity¹⁸⁸ čo podľa Ramaďāna nie je v súlade s islamom ako môžeme vidieť na jeho vyjadrení: „*Wa li al-asaf, nadžidu anna al-masādžid al-jawm ašbaḥat mišāḥāt al-ridžāl, wa hādā lā junāziru al-maqāšid al-‘uljā li risālat al-islām al-batta.*“¹⁸⁹ (Žiaľ, zisťujeme, že z mešít sa dnes stali mužské priestory, a to nie je vôbec v súlade s najvyššími cieľmi posolstva islamu).

Ramaďān dokonca navrhuje, aby ženy nie len že slobodne chodili do mešít ale aby sa uchádzali aj o vedúce pozície v mešitách, čo podľa neho môže mať pozitívny efekt na ich postavenie v spoločnosti. „*Fa sawfa ju‘addī ḥuḍūruhunna fī lidžān idārat al-masādžid ilā iṣlāḥ al-muškilāt al-latī lahā ‘alāqa bi duchūl al-masādžid wa ḍa‘f al-ihtimām bihā awwalan wa sajušārikunna fī tanzīm našātāt al-mušallīna bi ‘āma, wa našātāt al-šabāb wa al-mušallijāt bi chāšša tātījan.*“¹⁹⁰ (Ich prítomnosť v riadiacích komisiách mešít povedie v prvom rade k náprave

¹⁸⁶ *ḥidžāb* = zahalenie vlasov

¹⁸⁷ Ṭāriq Ramaďān, „Qaḍījat al-mar‘a: tadžāwuzāt wa āmāl,“ Ṭāriq Ramaďān, accessed November 18, 2023, <https://tariqramadan.com/arabic/2016/10/06/قضية-المرأة-تجاوزات-وأمال/>.

¹⁸⁸ Ṭāriq Ramaďān, „Al-mar‘a wa al-mudžtama‘ wa al-masādžid,“ Ṭāriq Ramaďān, accessed November 17, 2023, <https://tariqramadan.com/arabic/2013/11/08/المرأة-والمجتمع-والمساجد/>.

¹⁸⁹ Ibid.

¹⁹⁰ Ibid.

problémov, ktoré sú spojené s ich vstupom do mešít a so slabým záujmom o tieto problémy a po druhé sa budú ženy podieľať na organizovaní aktivít pre veriacich a konkrétne na organizovaní aktivít pre mladých a modliace sa ženy).

Ďalším z polí diskriminácie žien, ktoré Ramaḍān spomenul v rámci ich výčtu (viď 1. citácia tejto podkapitoly), sa v arabských článkoch, napriek ich dôležitosti, nevenuje. Za to veľkú časť jeho článkov o ženách a ich postavení v spoločnosti venuje pôvodu tejto problematiky, o ktorom tvrdí, že vychádza zo zvyklostí v muslimskej spoločnosti ale nie zo samotného islamu a že musí byť uskutočnená hlboká reforma mentality a správania ľudí v rámci islamského učenia.¹⁹¹ Ako dôkaz o tom, že islam ako taký nie je zodpovedný za nízke postavenie žien v muslimských spoločnostiach a nenariaďuje diskrimináciu žien, udáva historické príklady z dôb proroka Muḥammada a konkrétne poukazuje na spoločný život proroka a jeho najmilšej manželky ‘Ā’iša,¹⁹² v ktorom mala mať slobodu a jej názory mali byť brané vážne.¹⁹³ Navyše sa ‘Ā’iša stala po jeho smrti jednou z najvyššie postavených ľudí na spoločenskej a politickej úrovni a jej svedectvá o živote proroka Muḥammada sú dnes zaradené v knihách naj dôveryhodnejších *ḥadīthov*.¹⁹⁴ Ako dôkaz, že islam nenariaďoval obmedzovanie postavenia žien ponúka Ramaḍān aj príbeh, v ktorom samotná ‘Ā’iša videla rozdiel v charaktere a postavení žien v Mekke a v Medíne, pričom meštianske ženy mali byť odvážnejšie a angažovanejšie a ona to oceňovala.¹⁹⁵

I keď Ramaḍān odmieta, že by islám volal po diskriminácii žien, netvrdí, že neexistuje prepojenie islamu a tohto fenoménu. Čo podľa neho za týmto problémom stojí je však zlá interpretácia náboženských textov a fakt, že od vzniku islamských vied to boli muži, ktorí náboženské zdroje interpretovali. „*Tabqā al-ḥaqīqa anna al-qurrā’ fī ḥādīhi al-‘uṣūr al-ūlā kānū mu‘azzamuhum min al-riḍḍāl al-laḍīna jaqra’ūna al-waḥj min chilāl manzūr muzdawidž min džinsihim wa al-ṭaqāfa al-latī ja’išūna fīhā.*“¹⁹⁶ (Pravdou zostáva, že väčšina čitateľov v týchto

¹⁹¹ Ramaḍān, „Qaḍījat al-mar’a: tadžāwuzāt wa āmāl.“

¹⁹² Tāriq Ramaḍān, „Al-ḥadīṭ ‘an qaḍājā al-mar’a fī al-islām,“ Tāriq Ramaḍān, accessed November 18, 2023, <https://tariqramadan.com/arabic/2013/11/01/-الحديث-عن-قضايا-المرأة-في-الإسلام%E2%80%AB%E2%80%AC/>.

¹⁹³ “Aisha: The Intellectual Legacy and Political Life of the Prophet’s Young Wife,” *Historia Islamica*, November 19, 2020, <https://historiaislamica.com/en/aisha-the-intellectual-legacy-and-political-life-of-the-prophets-young-wife/>.

¹⁹⁴ “Aisha: The Intellectual Legacy and Political Life of the Prophet’s Young Wife.”

¹⁹⁵ Ramaḍān, „Al-ḥadīṭ ‘an qaḍājā al-mar’a fī al-islām.“

¹⁹⁶ *Ibid.*

raných dobách boli muži, ktorí čítali zjavenie skrz dvojité hľadisko, svojho pohlavia a kultúry, v ktorej žili).

Interpretácia náboženských textov je podľa Ramaďána v tejto téme kľúčovým problémom a preto problematike interpretovania náboženských textov venoval veľkú časť svojich pojednaní o ženskej otázke. Ramaďán vo svojich článkoch vyzýva k reinterpretácii náboženských textov tak, aby sa na nej podieľali muži aj ženy. „*Fa innahu jabdū min al-ḍarūrī tawsī` niṭāq al-niqāš wa al-rudžū` ilā mašādir wa uṣūl al-tamṭilāt al-idžtimā`ija wa manāhidž al-tanāwul li miṭl hāḍihi al-qaḍājā. Wa qad bada`a al-`adīd min al-nisā` wa al-ridžāl al-muslimīna bi al-fi`l hāḍā al-`amal al-ḍarūrī bi ša`n maḍāmīn al-mašādir al-šar`ija: kajfa janbaghī qirā`at wa tafsīr al-ājāt, wa madā irtibāṭuhā bi al-taqāfāt al-muḥīṭa wa al-bunā al-idžtimā`ija.*“¹⁹⁷ (Zdá sa, že je potrebné rozšíriť rozsah diskusie a vrátiť sa k zdrojom a základom spoločenských reprezentácií a k spôsobom pojednávania takýchto prípadov. A mnoho muslimských žien a mužov sa už začalo zaoberať potrebnou prácou, ktorá sa týka obsahu právnych zdrojov: ako by sa mali verše čítať a interpretovať a do akej miery súvisia s okolitými kultúrami a spoločenskými štruktúrami).

I keď Ramaďán kritizuje diskrimináciu žien, v žiadnom článku svojej internetovej stránky priamo nepíše, že muži aj ženy si majú byť rovní a ani to, že by si mali byť rovní vo všetkých sférach života, ako napr. v partnerskom vzťahu, na pracovnom poli a pod.. Ostáva teda otázne, či je Ramaďán zástancom úplnej rovnosti žien a mužov, alebo podporuje len nejakú formu čiastočného vyrovnania práv. Jediné vyjadrenie z jeho arabských článkov, ktoré nám napovedá možný smer, akým sa Ramaďánove myšlienky uberajú je, že nechce, aby bol západný feminizmus¹⁹⁸ príkladom pre muslimské spoločnosti.¹⁹⁹

Ramaďán vo svojich arabských príspevkoch jasne vystupuje proti niektorým formám diskriminácie žien, so špeciálnym dôrazom na diskrimináciu žien v praktikovaní náboženstva, konkrétne kritizuje ich neschopnosť navštevovať mešity. Jednoznačne vystúpil aj proti núteným manželstvám, ktoré nazval neislamskými. Zdá sa, že aj ďalšie z ním spomínaných foriem diskriminácie žien odmieta (diskriminácia v práci, a pod.), no ich kritiku vo svojich arabských

¹⁹⁷ Ramaďán, „Al-ḥadīṭ `an qaḍājā al-mar`a fi al-islām.“

¹⁹⁸ „Feminizmus je viera v sociálnu, ekonomickú a politickú rovnosť pohlaví. Pôvod ma na Západe ale je rozšírený do celého sveta.“ z „Feminism,“ Encyclopædia Britannica, accessed October 23, 2023, <https://www.britannica.com/topic/feminism>.

Ramaďán používa slovné spojenie „západný feminizmus,“ a „islamský feminizmus“ aby poukázal na to, že sa odlišujú.

¹⁹⁹ Ramaďán, „Al-ḥadīṭ `an qaḍājā al-mar`a fi al-islām.“

článkoch nerozvádza, a tak ostáva množstvo bodov vychádzajúcich najmä z jeho kritiky nejasných.

3.2.2. Príspevky v angličtine

Aj v anglických príspevkoch Ramaḍān potvrdil, že diskriminácia žien v muslimských spoločnostiach je realitou a znovu vymenoval niekoľko situácií, pri ktorých čelia ženy nerovnému zaobchádzaniu. „*We find parents justifying their unequal treatment of their sons and daughters (clearly discriminating against the latter) with regard to permissiveness, going out, and so on. One also finds all sorts of restrictions to do with women, such as the “Islamic” prohibition against their working, having social involvements, speaking in public, and engaging in politics. And what have we not heard about the impossibility of “mixing”! Divorce is made very difficult, even when it is clear that the woman is defending her most basic rights. Any look at these communities that could be called objective will reveal that we are far from the ideal of equality before God, complementarity in family and social relations and financial independence.*“²⁰⁰ [Nachádzame rodičov, ktorí schvaľujú nerovné zaobchádzanie s ich synmi a dcérami (pričom jasne diskriminujú dcéry), v ohľade slobodného správania, chodenia von a podobne. Takisto nachádzame rôzne druhy obmedzovania žien, ako napríklad "islamský" zákaz pracovať, účastniť sa v spoločenskom sektore, rozprávania na verejnosti a angažovania sa v politike. A čo sme nepočuli o nemožnosti "miešania"! Rozvod je veľmi náročný aj keď je jasné, že žena bráni svoje základné práva. Každý objektívny pohľad na tieto spoločnosti odhalí, že sme ďaleko od ideálu rovnosti pred Bohom, dopĺňania sa v rodinných a spoločenských vzťahoch a finančnej nezávislosti].

Čo sa týka konkrétnych príkladov diskriminácie žien, znovu vymenováva množstvo odvetví, medzi nimi aj zákaz vstupu do mešít, v ktorých ženy čelia diskriminácii, no detailnejšie sa vo svojich anglických článkoch venuje najmä domácemu násiliu, núteným manželstvám a zahaľovaniu žien. „*Today, we need to come back to this and say, it is not Islamic to prevent Muslim women from entering mosques. Preventing them from getting knowledge is not Islamic.*

²⁰⁰ Ṭāriq Ramaḍān, „The Birth of an Islamic Feminism,“ Ṭāriq Ramaḍān, November 8, 2016, <https://tariqramadan.com/english/the-birth-of-an-islamic-feminism/>.

*Forced marriages are not Islamic. And even domestic violence: You can't just quote one part of a verse in the Quran, forgetting that the Prophet himself never beat a woman. He was so respectful. So if he is our example, we cannot accept domestic violence. This is not Islamic.*²⁰¹ (Dnes sa k tomu musíme vrátiť a povedať, že nie je islamské brániť muslimkám vstupovať do mešít. Brániť im v získavaní vedomostí nie je islamské. Nútené manželstvá nie sú islamské. A takisto ani domáce násilie: Nemôžete citovať jednu časť verša Koránu, zabúdajúc na to, že samotný Prorok nikdy nezbil ženu. Bol taký úctivý. Takže ak je naším príkladom, nemôžeme akceptovať domáce násilie. To nie je islamské). A v inom článku napísal: „*It is thus in the name of Islam that we have to say that forced marriages are not acceptable and we need to launch a vast awareness-raising campaign within our European societies to put an end to such practices. Forced marriages are not Islamic and must be condemned in the name of Islam! This is our message, this is our call!*“²⁰² (Takže je to práve v mene islamu, aby sme povedali, že nútené manželstvá sú neakceptovateľné a musíme začať osvetovú kampaň v našich európskych spoločnostiach, aby sme takéto praktiky zastavili. Nútené manželstvá nie sú islamské a musia byť odsúdené v mene islamu! Toto je naše posolstvo, toto je naša výzva)!

Problematike ženského zahaľovania venuje špeciálnu pozornosť, a to v dvoch rovinách. Prvou rovinou je kritika nútenia ženy do zahaľovania jej vlasov, tváre, alebo celého tela. Druhou rovinou jeho pojednania o zahaľovaní žien je kritika sekulárnych štátov, ktoré v mene sekularizmu vytvárajú nátlak na ženy, aby sa nezahaľovali. Oba prípady sú podľa Ramaďána nesprávne a diskriminačné, pričom prvý z nich je v rozpore s islamským učením a druhý je v rozpore s ľudskými právami, ktoré majú byť základným pilierom demokratických režimov.²⁰³ „*This is why I'm always saying it's against Islamic teaching to force a woman to wear a head scarf. But it's also against human rights to force her to take it off. It should be a free choice.*“²⁰⁴ (Preto vždy hovorím, že nútiť ženu nosiť šatku je proti islamskému učeniu. Ale rovnako je proti ľudským právam nútiť ju šatku nenosiť. Mala by to byť slobodná voľba).

²⁰¹ Tāriq Ramaďān, „The modern Muslim,“ Tāriq Ramaďān, March 6, 2007, <https://tariqramadan.com/english/the-modern-muslim/>.

²⁰² Tāriq Ramaďān, „No to forced marriages ! Our Duty, Our Conscience,“ Tāriq Ramaďān, May 14, 2008, <https://tariqramadan.com/english/no-to-forced-marriages-our-duty-our-conscience/>.

²⁰³ Tāriq Ramaďān, „Seeing and understanding religious symbols,“ Tāriq Ramaďān, January 2, 2007, <https://tariqramadan.com/english/seeing-and-understanding-religious-symbols/>.

²⁰⁴ Ramaďān, „The modern Muslim.“

Aj súčasťou anglických článkov je dokazovanie, že fenomén diskriminácie žien nevychádza z náboženstva ale z kultúry, čo Ramaḍān dokazoval znovu na príklade proroka Muḥammada: „*First, he was really treating women as women — and not only as mothers, or sisters or daughters in Islam. Women are equal before God and have the same rights and duties. More than that, he was so respectful. He taught people the way they have to deal with women. When his daughter came to him, he stood up and welcomed her, talked to her, respected her, kissed her in front of the people. At that time, to have a daughter in this Arab tribe was quite a dishonor. It was not valued in society. And he was welcoming women in the mosque, letting them enter and talk in the mosque. Today, in the 21st century, people don't even let women come into the mosque and practice their religion. He was promoting knowledge. His own wife, Aishah, was a scholar. This is something that we cannot forget about his life.*“²⁰⁵ (V prvom rade sa k ženám správal ako k ženám – a nie ako k matkám, sestrám, alebo dcéram v islame. Ženy sú pred Bohom rovné a majú rovnaké práva a povinnosti. Navyše, bol veľmi úctivý. Naučil ľudí, ako sa správať k ženám. Ak k nemu prišla jeho dcéra, postavil sa a privítal ju, rozprával s ňou a pobožkal ju pred ľuďmi. V tej dobe mať dcéru v tomto arabskom kmeni bola potupa. Spoločnosť to neocenovala. A on vítal ženy v mešite, nechal ich tam vstúpiť a hovoriť. Dnes, v 21. storočí, ľudia nenechajú ženy ani len vstúpiť do mešity praktikovať ich náboženstvo. On propagoval poznanie. Jeho vlastná manželka ‘Ā’iša, bola učienkyňa. To je niečo z jeho života, na čo nesmieme zabúdať).

Aj v jeho anglických článkoch sa pokúsil vysvetliť, ako je možné, že práve muslimské spoločnosti sú označované za diskriminačné voči ženám a aký je skutočný vzťah tohto fenoménu a islamského náboženstva. Okrem toho, že je to podľa jeho slov kultúrna záležitosť, problém vidí aj v interpretácii náboženských textov, ktoré so vznikom náboženských vied čítali a snažili sa interpretovať najmä muži. „*Men, the Texts' early readers and interpreters, felt no need for that (propose liberating paths for women), while women, who were directly affected by social realities and possible distortions of the Texts, were absent from that legal elaboration.*“²⁰⁶ [Muži, prví čitatelia a vykladači Textov,²⁰⁷ takú potrebu necítili (hľadať cesty, ako oslobodzovať ženy), zatiaľ čo ženy, ktoré boli priamo ovplyvnené spoločenskou realitou a možným skreslením Textov, neboli prítomné u procesu právneho vypracovania].

²⁰⁵ Ramaḍān, „The modern Muslim.“

²⁰⁶ Ṭāriq Ramaḍān, „Need for women as subjects — not victims,“ Ṭāriq Ramaḍān, November 27, 2013, <https://tariqramadan.com/english/need-for-women-as-subjects-not-victims-gulfnews-25-11-2013/>.

²⁰⁷ Veľké začiatkové písmeno v slove „Texty“ značí náboženské texty, teda Korán a sunnu.

Na tomto základe vyzýva k reinterpretácii náboženských textov tak, aby do procesu tvorby výkladov boli zapojené aj ženy „*That is why they (women) should train in the study of Texts, acquire the tools to interpret them and complete the understanding of principles with thorough reflection about environments and the logic of discrimination or alienation.*“²⁰⁸ [Preto by mali ony (ženy) vzdelávať v oblasti štúdia Textov, získať nástroje na ich interpretáciu a dopĺňať chápanie princípov zohľadňujúc prostredie a logiku diskriminácie, alebo odcudzenia sa].

Snahe o reinterpretáciu a zahrnutie žien do náboženského diskurzu však, podľa Ramaďāna, prekáža jeden veľmi zásadný faktor, a to doslovný výklad náboženských textov, na ktorom trvá časť muslimov nazývaných aj literalistami. „*Islamic legal thinking about women is certainly the field that has suffered most from two phenomena: Literalist reduction and cultural projection.*“²⁰⁹ (Islamské právne myslenie voči ženám najviac utrpelo kvôli 2 faktorom: doslovné zúženie a kultúrna projekcia). Doslovný výklad náboženských textov, podľa slov Ramaďāna, nezohľadňuje časový vývoj a vývoj prostredia, v ktorom sú uplatňované a nezohľadňuje ani chronologické poradie samotných častí textov.²¹⁰ Ľpenie na doslovnom znení podľa neho spôsobuje potláčanie podstaty textu a jeho vyšších cieľov.²¹¹

Rovnako ako v arabských článkoch, Ramaďān veľmi otvorene kritizuje diskrimináciu žien, no nešpecifikuje do akej miery je to pre ňo neprípustné, resp. do akej miery túži po rovnosti mužov a žien. Otvorene však píše o tom, že nenasleduje západný model ženy ale usiluje o autonómiu ženy muslimky, ktorá sa rozhoduje sama na základe vlastného uváženia.²¹² Približuje nám tak princíp islamského feminizmu, ktorý definuje ako: „*The intellectual and social movement aimed at promoting a new reading of the scriptural sources and establishing an autonomous status for women is actually of a “feminist” nature (in the sense of vindication of rights) within and through Islam.*“²¹³ [Intelektuálne a spoločenské hnutie zameriavajúce sa na propagáciu nového čítania písomných zdrojov a na vytvorenie autonómneho postavenia žien má

²⁰⁸ Ramaďān, „Need for women as subjects — not victims.”

²⁰⁹ Ibid.

²¹⁰ Tāriq Ramaďān, „Literalism or liberation? Reading the Qur'an, the task of Muslim women,“ ABC: Religion and Ethics, 27 Nov 2013, <https://www.abc.net.au/religion/literalism-or-liberation-reading-the-quran-the-task-of-muslim-wo/10099500>.

²¹¹ Ibid.

²¹² Ramaďān, „The Birth of an Islamic Feminism.“

²¹³ Ibid.

v skutočnosti „feministický“ charakter (v zmysle obhajovania práv) v rámci a prostredníctvom islamu]. V angličtine dal tento koncept feminizmu priamo do rozporu so západným feminizmom, keď zdôraznil, „že ho nazval „islamským“ feminizmom, aby si ho ľudia nemýlili so západným feminizmom.“²¹⁴

3.2.3. Porovnanie

Po skúsenosti s predošlou analýzou, kedy bola disproporcía článkov v arabčine a angličtine absolútne zjavná a podľa môjho názoru aj kľúčová, ako som vysvetlila v závere analýzy, pripadá mi dôležité uviesť, že množstvo článkov, ktoré Ramaďān venoval problematike postavenia žien v islamskej spoločnosti je v oboch jazykoch približne rovnaký a nie je tam nápadná disproporcía.

V oboch jazykoch Ramaďān potvrdzuje skutočnosť, že k diskriminácii žien v islamskej spoločnosti dochádza a výčtom spomína niektoré diskriminačné polia, teda napr. nedobrovoľné uzavretie manželstva, domáce násilie, neschopnosť rozhodovať sa, a pod.. Čo sa týka tohto počiatočného výčtu polí, v ktorých sú ženy diskriminované, spomína približne rovnaké problematické oblasti. Rozdiel však je v tom, ktoré prípady z toho volí k detailnejšiemu opisu. Kým v arabčine sa detailne venuje len problematike zákazu vstupu žien do mešít, v angličtine detailne opisuje nútené manželstvá a zahalovanie.

Naopak, úplne rovnakým spôsobom s veľmi podobnými, až rovnakými argumentmi podporoval svoju tézu, že za diskrimináciu žien nemôže samotné islamské učenie ale interpretácie tohto učenia, ktoré neboli interpretované správne a objektívne, keďže boli interpretované spravidla mužmi, a teda len prizmatom mužov. V oboch jazykoch volá Ramaďān úplne jasne po reinterpretovaní náboženských textov tak, aby súčasťou procesu výkladu Textov boli aj ženy, aby sa dosiahla objektivita výkladov a tým sa má zaručiť lepšie postavenie žien v spoločnosti.

Ramaďān vyjadril takisto v oboch jazykoch kritiku k západnému typu feminizmu a jasne stanovil, že jeho ideál v oslobodení žien je iný, než ten západný. Kritika západného feminizmu však bola veľmi povrchná, pretože ju v zásade nevysvetlil, ostal len pri dôraze na tom, že ten islamský feminizmus sa tomu západnému rozhodne nemá podobáť. Rovnako ako mi chýbali

²¹⁴ Ramaďān, „The Birth of an Islamic Feminism.“

v oboch jazykových formách informácie k tomu, prečo je z jeho pohľadu západný feminizmus zlý, zásadne som postrádala v arabčine informácie o tom, čo vlastne myslí „islamským feminizmom.“ Definíciu islamského feminizmu sa dozvedáme len z jeho anglických článkov.

Záver

V mojej práci som predstavila Tāriqa Ramaḍāna, muslimského intelektuála, ktorý má históriu v akademickej, spoločenskej a politickej oblasti a pôsobí najmä v Európe, kde sa venuje otázke islamu v Európe. Priblížila som míľniky jeho života a takisto aj jeho významných predkov, ktorí stoja za vznikom a rozšírením jednej z najvýznamnejších islamistických organizácií na svete, Muslimského bratstva. Ramaḍānova erudícia v oblasti islamu a Európy mu priniesla možnosť vyjadrovať svoje názory v Európskej komisii ale aj v pracovnej skupine vlády Veľkej Británie. Ramaḍānov vplyv v Európe so sebou však priniesol aj obrovskú pozornosť novinárov, politikov, islamológov a ďalších, ktorých Ramaḍānove názory zaujímali.

Jeho publikum sa rozdelilo na dva hlasné tábory, a to na jeho podporovateľov a kritikov. Väčšina jeho podporovateľov tvrdí, že Ramaḍān pozitívne prispieva k vzťahom islamu a sekularizmu tým, že jeho novátorské ale zároveň islamské názory dokážu prekonať zdanlivo neprekonateľné rozdiely medzi muslimskými a sekulárnymi komunitami v Európe. Naopak, jeho kritici majú za to, že Ramaḍān nie je islamský reformátor ale islamský fundamentalista, ktorý v Európe šíri regresívne názory a výsledkom jeho práce má byť islamizácia Európy. Kritici majú za to, že Ramaḍān sa pred jeho sekulárnymi poslucháčmi prezentuje ako moderný a umiernený človek rešpektujúci princípy sekulárnej a demokratickej spoločnosti len preto, aby si získal ich dôveru a s ňou aj moc. Rovnako sa má snažiť vyhovieť jeho muslimskému publiku a vyjadrovať sa tak, aby to bolo po vôli zasa muslimom a aby si aj v náboženskej komunite upevnil svoju legitimitu naďalej pôsobiť ako „zástupca“ muslimov v Európe. Ramaḍānovi kritici teda hovoria o dvojitej diskurze, ktorý má Ramaḍān používať a má byť zjavný v jeho vyjadreniach v arabčine a v angličtine, ktoré reprezentujú jeho diskurz voči muslimom a nemuslimom. Najviac kritizované sú v ohľade jeho diskurzu témy kameňovanie a postavenie žien v spoločnosti, pričom jeho kritici vychádzali najmä z jeho vyjadrení na videonahrávkach, rozhovoroch a v jeho knihách. Ja som túto problematiku preskúmala skrz obsahovú analýzu a mojím hlavným zdrojom bola oficiálna internetová stránka Tāriqa Ramaḍāna.

Analýzou som zistila, že v Ramaḍānovom diskurze sa nachádzajú určité nezrovnalosti. V téme kameňovania považujem za problematický neporovnateľný počet článkov, ktorý tejto téme venoval a ktorý, z môjho pohľadu, svedčí o tom, že v arabčine sa v tejto problematike cíti nekomfortne, zatiaľ čo z jeho anglických textov je cítiť jeho túžbu po zmene tohto trestu. Rozdiel je aj v tom, že v arabčine sa vyjadruje vágne, nejasne a zásadným informáciám, ako je odsúdenie

či neodsúdenie kameňovania, sa úplne vyhol, zatiaľ čo v angličtine komunikuje túto tému veľmi priamo a priamo kameňovanie aj odsúdil. S prihliadnutím na to, že Ramaďān skutočne inicioval moratórium na kameňovanie a intenzívne ho so západnými médiami, ale aj osobným dopisom inštitútu al-Azhar komunikoval, si dovoľím tvrdiť, že tento trest nepodporuje. Spojenie všetkých týchto faktorov ma priviedlo k názoru, že Ramaďānov anglický diskurz na túto tému je autentickjší, zatiaľ čo ten arabský je strategicky prispôsobený. Domnievam sa, že hlavným dôvodom, prečo Ramaďān priamo neodsúdil kameňovanie a prečo sa držal vágnych vyjadrení je to, že sa bál straty svojej legitimacy v muslimskej komunite, alebo dokonca exkomunikácie z *ummy*, pretože by tak poprel trest daný náboženskými textami, ktoré majú v islame obrovskú autoritu. Tomu prihrávajú aj jeho vlastné slová o riziku straty legitimacy ale aj slová expertov na islam o tom, že postavenie sa proti zneniu náboženských islamských textov môže viesť až k jeho exkomunikácii z muslimskej obce (*takfīr*).²¹⁵ Práve smerom spochybnenia Ramaďānovej viery sa uberalo aj vyjadrenie učencov z komisie al-Azhar pre právny výskum po tom, čo Ramaďān inicioval moratórium na tresty *hudūd*. Člen komisie Dr. Muṣṭafā al-Šuk‘a na výzvu reagoval nasledovne: *“The hudūd are a part of the religion, they are Qu`ranic and they can be neither subject to debate nor discussion.”*²¹⁶ (Tresty *hudūd* sú súčasťou náboženstva, sú koránske a nemôžu byť predmetom debaty, ani diskusie). V odpovedi tejto komisie takisto stálo: *“Whoever denies the hudūd (Islamic penal code) recognized as revealed and confirmed or who demands that they be cancelled or suspended, despite final and indisputable evidence, is to be regarded as somebody who has forsaken a recognized element which forms the basis of the religion.”*²¹⁷ [Ktokoľvek poprie tresty *hudūd* (Islamský trestný zákonník), ktoré sú uznané za zjavené a potvrdené, alebo kto požaduje, aby boli zrušené, alebo pozastavené, napriek konečným a nesporným dôkazom, je považovaný za človeka, ktorý zanechal element tvoriaci základ náboženstva].

²¹⁵ Jonathan Laurence, „The Prophet of Moderation: Tariq Ramadan's Quest to Reclaim Islam,“ review of *In the Footsteps of the Prophet: Lessons from the Life of Muhammad*, by Ṭāriq Ramaďān, *Foreign Affairs*, Vol. 86, No. 3 (May - Jun., 2007): 31, https://www.jstor.org/stable/pdf/20032355.pdf?refreqid=fastly-default%3A9cd0668cfab4d27c80b4834c8dd0a639&ab_segments=&origin=&initiator=&acceptTC=1.

²¹⁶ Ṭāriq Ramaďān, „Response to the official statement of the al-Azhar Legal Research Commission On the Call for a Moratorium published on March 30th, 2005,“ Ṭāriq Ramaďān, April 28, 2005, <https://tariqramadan.com/english/response-to-the-official-statement-of-the-al-azhar-legal-research-commission-on-the-call-for-a-moratorium-published-on-march-30th-2005/>.

²¹⁷ Ibid.

Ramaďān sa t eme postavenia  ien v spolo nosti venuje približne v rovnakom počte článkov v arabčine a v angličtine, čo vnímam pozitívne. Rozdiel v jeho diskurze v arabčine a angličtine tu nie je tak zjavn , ako v prípade kameňovania, no ani vyjadrenia k tejto t eme nie sú rovnak . Dalo by sa povedať, že sa doplňajú. Kým v arabčine kritizoval zakazovanie ženám, aby vstúpili do me it, v angličtine sa venoval kritike nútených manželstiev a zahaľovania. Prinajmenšom je škoda, že svoje muslimsk  publikum nepodporil viac v boji proti diskriminácii žien napríklad na poliach manželských vzťahov a práce. Naopak, je takisto škoda, že jeho nemuslimské publikum nedostalo viac informácií o problematike zákazu vstupu do me it pre ženy. Je na mieste zamyslieť sa nad t m, prečo Ramaďān zvolil ten-ktorý prípad diskriminácie žien v tom-ktorom jazyku. Mojou analýzou som došla k vlastnému záveru, že sa Ramaďān v t eme diskriminácie žien vyhýba prezentácii niektorých nepopul rn ch názorov, v arabčine sa vyhýba napr. pojednaniu o diskriminácii žien v pracovnom odvetví, alebo kritike nútených manželstiev a v angličtine zasa problematike zákazu vstupu do me it pre ženy. Domnievam sa, že Ramaďān zvolil dvojité diskurz preto, aby nebol muslimami považovaný za príliš liber lného a westernizovan ho ak by vyzýval k tomu, že žena sa má sama rozhodovať, môže pracovať a má mať rovnak  plat ako muži. Naopak, v angličtine sa chcel, z môjho pohľadu, vyhnúť tomu, aby bol jeho sekulárnymi čitateľmi považovaný za príliš principi lného a možno až radik lného v tom zmysle, že bezpodmienečne trvá na dodr iavan  islamských povinnos i.

V zásade ale v oboch jazykoch Ramaďān potvrdzuje to, že ženy v muslimskej spoločnosti sú diskriminovan  a v oboch jazykoch predstavuje rovnak  argument, a t m je problematikk  interpretácia náboženských textov a kultúrne dedičstvo.

 o sa týka Ramaďānovho diskurzu vo v seobecnej rovine, s jeho kritikmi súhlasím v tom, že pou iva dvojité diskurz a tiež v tom, že to nie je náhoda ale sofistikovaná stratégia. Nesúhlasím však s argumentami, ktoré v tejto problematike jeho kritici ponúkajú, pretože sú, podľa môjho názoru, zveli nen  a jednostrann . Osobne sa domnievam, že jeho dvojité diskurz nemusí nutne znamenať, že n m Ramaďān skrýva svoju radikálnu ideológiu a že n m nutne zavádza svojich nemuslimských čitateľov. Naopak som názoru, že v t eme kameňovania bol práve jeho anglick  diskurz ten autentick , zatiaľ čo arabsk  bol strategicky prisp soben  tak, aby sa Ramaďān vyhol popretiu náboženských textov a stratil tak medzi muslimami legitimitu. Práve islamsk  n bo ensk  texty hraj , z môjho uhla pohľadu, v celej problematike Ramaďānovho dvojitého diskurzu kľ čov  rolu a obávam sa, že Ramaďānovi kritici nebrali autoritatívny

charakter náboženských textov v úvahu, alebo ho podcenili. Analýzou som nadobudla dojem, že Ramaḍān sa snaží o vyjadrenia v rámci náboženských textov, zatiaľ čo v angličtine sa vyjadruje voľnejšie. Na druhú stranu, ani v angličtine sa nevyjadruje úplne voľne, pretože, ako som ukázala, v téme postavenia žien v spoločnosti, sme ani v angličtine odpovede na dôležité body jeho kritiku nedostali. Napriek tomu na mňa jeho anglický diskurz pôsobil autentickejšie, logickejšie a detailnejšie, zatiaľ čo v tom arabskom som mala často dojem, že postráda množstvo dôležitých detailov a pôsobil na mňa vágne, teda bez nejakého jasného názoru, alebo stanoviska.

Bibliografia

Pramene

“Aisha: The Intellectual Legacy and Political Life of the Prophet’s Young Wife.” *História Islâmica*. November 19, 2020. <https://historiaislamica.com/en/aisha-the-intellectual-legacy-and-political-life-of-the-prophets-young-wife/>.

Birnbaum Michael and Souad Mekhennet. „Djamel Beghal, the charming and chilling mentor of Paris jihadist attackers.“ *The Washington Post*. February 6, 2015. https://www.washingtonpost.com/world/europe/the-charming-and-chilling-mentor-of-the-paris-attackers/2015/02/06/2870f13c-a7dd-11e4-a162-121d06ca77f1_story.html.

„Expelled from France, jihadist attacker 'mentor' Beghal to be retried in Algeria.“ *France 24*. November 17, 2018. <https://www.france24.com/en/20180717-france-algeria-terrorism-beghal-expelled-jihadist-attacks-mentor-retrial-charlie-hebdo>.

Gresh, Alain and Ṭāriq Ramaḍān. *L’islam en questions*. Arles France: Acted sud, 2002.

Griffith-Dickson, Gwen. „Research and Impact in Religion and Society.“ Lokahi. Accessed September 18, 2023. <https://www.lokahi.org.uk/about-lokahi-foundation>.

Hamel, Ian. „Quand Tariq Ramadan dénonçait les relations extraconjugales,“ *Le Point*. June 7, 2018. https://www.lepoint.fr/societe/quand-tariq-ramadan-denoncait-les-relations-extraconjugales-07-06-2018-2225051_23.php#11.

“Islamic Studies Chair Is Appointed,” University of Oxford. July 30, 2009. https://web.archive.org/web/20131203013519/http://www.ox.ac.uk/media/news_stories/2009/090730.html.

Korán. Preklad ‘Abd al-Wahāb al-Sbīnātī (Abdulwahab Al-Sbenaty). Levant consulting, s.r.o.: 2015. ISBN 978-80-969967-7-3.

„Limits and Punishments set by Allah (Hudood).“ Sunnah. Accessed November 13, 2023. <https://sunnah.com/bukhari/86>.

Ramaḍān, Ṭāriq. „A Conversation With Tariq Ramadan.“ Interview by Luis Lugo. Pew Research Center, April 27, 2010. <https://www.pewresearch.org/religion/2010/04/27/a-conversation-with-tariq-ramadan/>.

Ramaḍān, Ṭāriq. „A Good Witness.” Interview by Anthony McRoy. *High Profiles*. December 1, 2006. <https://highprofiles.info/interview/tariq-ramadan/>.

Ramaḍān, Ṭāriq. „Literalism or liberation? Reading the Qur'an, the task of Muslim women.“ ABC: Religion and Ethics. 27 Nov 2013. <https://www.abc.net.au/religion/literalism-or-liberation-reading-the-quran-the-task-of-muslim-wo/10099500>.

Ramaḍān, Ṭāriq. „Preface,” in *Des jours de ma vie*. Zajnab al-Ghazālī, (Paris: Presses de la Renaissance, 1991). ISBN 2-84161-004-7.

Ramaḍān, Ṭāriq. “Ṭāriq Ramaḍān — al-mawqi‘u al-rasmīju,” <https://tariqramadan.com/arabic/>.

Ramaḍān, Ṭāriq. “Ṭāriq Ramaḍān — official website,” <https://tariqramadan.com/english/>.

Ramaḍān, Tariq. „Too Scary for the Classroom?“ *The New York Times*. Sept. 1, 2004. <https://www.nytimes.com/2004/09/01/opinion/too-scary-for-the-classroom.html>.

Ramaḍān, Ṭāriq. *Western Muslims and the future of Islam*. New York: Oxford University Press, 2005. ISBN: 0-19-517111-X.

Ramaḍān, Ṭāriq. “Why I’m Banned in the USA.” *The Washington Post*. October 1, 2006. <https://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/09/29/AR2006092901334.html>.

“Statement: Professor Tariq Ramadan.” University of Oxford. November 7, 2017. <https://www.ox.ac.uk/news-and-events/statement-professor-tariq-ramadan>.

“Surah An-Najm (53).” Quran.com. accessed November 19, 2023. <https://quran.com/an-najm>.

„The Book of Legal Punishments.“ Sunnah. Accessed November 13, 2023. <https://sunnah.com/muslim/29>.

„The 2004 TIME 100.“ *Time*. Accessed August 20, 2023. <https://content.time.com/time/specials/packages/completelist/0,29569,1970858,00.html>.

Wittmeyer, Alicia P.Q. „The FP Top 100 Global Thinkers.“ *Foreign Policy* (November 26, 2012). https://foreignpolicy.com/2012/11/26/the-fp-top-100-global-thinkers-2/#cookie_message_anchor.

Sekundárna literatúra

Ali, Ayaan Hirsi. „The Quran Is Our Law; Jihad Is Our Way.“ *The Wall Street Journal*. Updated Feb. 18, 2011.

<https://www.wsj.com/articles/SB10001424052748704132204576136590964621006>.

Barnett, Antony. „Suicide Bombs Are a Duty, Says Islamic Scholar.“ *The Guardian*. August 28, 2005. <https://www.theguardian.com/politics/2005/aug/28/uk.terrorism>.

Batha, Emma. „Stoning - where does it happen?“ Thomson Reuters Foundation. September 27, 2013. <https://news.trust.org/item/20130927165059-w9g0i>.

Benthall, Jonathan. „The Tariq Ramadan visa case.“ In *Islamic Charities and Islamic Humanism in Troubled Times*, (March 2016): 108-111

<https://doi.org/10.7228/manchester/9781784993085.003.0008>.

Beránek, Ondřej a Bronislav Ostránský a Pavel Ťupek. *Islamská čítanka : studijní antologie arabského islámského písennictví*. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2020. ISBN 978-80-7308-982-5.

Berman, Paul. *The Flight of the Intellectuals*. Brooklyn, NY: Melville House, 2011.

Berman, Paul. „Who’s Afraid of Tariq Ramadan?“ *The New Republic*. June 4, 2007.

<https://newrepublic.com/article/60961/whos-afraid-tariq-ramadan>.

Blanshard, Brand. „Rationalism.“ *Encyclopædia Britannica*. Accessed November 5, 2023.

<https://www.britannica.com/topic/free-will>.

Brahimi, Muhammad Amin and Thomas Brisson. „Strategies of a transnational intellectual: Tariq Ramadan and the project of a European Islam.“ *The Sociological Review*, 68(5), (September 2020): 1015-1031. <https://doi.org/10.1177/0038026119900105>.

Brisard, Jean-Charles. „Tariq Ramadan New Links to Terror.“ *Campus Watch*, September 10, 2006. <https://www.meforum.org/campus-watch/10515/tariq-ramadan-new-links-to-terror>.

Bureš, Jaroslav a Marek Čejka a Jan Daniel. *Muslimské bratstvo v současnosti*. Praha: Academia, 2017. ISBN: 978-80-200-2670-5.

Buruma, Ian. „Tariq Ramadan Has an Identity Issue.“ *The New York Times*. February 4, 2007.

<https://www.nytimes.com/2007/02/04/magazine/04ramadan.t.html>.

Carminati, Lucia. "Zajnaab Al-Ghazālī's Women, Marriages, and Contradictions: Her Life as an Archive." *Al-Raida Journal*, (December 2019). Doi:10.32380/ALRJ.V0I0.1754.

Dankowitz, Aluma. „Tariq Ramadan – Reformist or Islamist?“ MEMRI - The Middle East Media Research Institute. February 17, 2006. <https://www.memri.org/reports/tariq-ramadan---reformist-or-islamist>.

Dodd, Vikram. "Blair Backs Banned Muslim Scholar." *The Guardian*. August 31, 2005. <https://www.theguardian.com/uk/2005/aug/31/religion.terrorism>.

„Egypt's Mohammed Morsi: A turbulent presidency cut short.“ BBC. 17 June 2019. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-18371427>.

Fourest, Caroline. *Brother Tariq: The Doublespeak of Tariq Ramadan*. Trans. Ioana Wieder and John Atherton. New York: Encounter Books, 2007. ISBN-13: 978-I-59403-215-8.

Fournier, Lydie. „Le ‘ Féminisme Musulman ’ En Europe de l'Ouest : le cas du réseau féminin de Présence musulmane.“ *Amnis. Revue d'études des sociétés et cultures contemporaines Europe-Amérique*, (October 2008). <https://journals.openedition.org/amnis/593?lang=en>.

Giry, Stéphanie. „The Faces of Tariq Ramadan,“ *The New York Times*, April 1, 2007. <http://www.nytimes.com/2007/04/01/books/review/Giry.t.html?em&ex=1175572800&en=1e2b1a65527e2745&ei=5087%0A>

Goldsmith, Belinda and Olivia Harris. „Violence, threats, prompt more Muslim women in Britain to wear a veil.“ *Reuters*. August 21, 2014. <https://www.reuters.com/article/us-britain-muslim-veils-idUSKBN0GL0X120140821/>.

Helfont, Samuel. „Term Warfare.“ *The New Republic*. July 11, 2012. <https://newrepublic.com/article/104799/islamism-islam-bassam-tibi>.

Ireland, Doug. „Forked Tongue.“ *Campus Watch*. May/June 2008. <https://www.meforum.org/campus-watch/12818/forked-tongue-on-tariq-ramadan>.

“Islamic Scholar Gets Oxford Job.” *BBC News*. August 27, 2005. http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/england/oxfordshire/4190804.stm.

Jackson, Sherman A. *Islam(s) East and West: Pluralism between No-Frills and Designer Fundamentalism*. Duke University Press, 2003.

Johnson, Ian. "The Brotherhood's Westward Expansion," Hudson Institute. February 5, 2008. <https://www.hudson.org/national-security-defense/the-brotherhood-s-westward-expansion>

Karim, Haina. „Jihad of the Youth: Why first generation immigrant muslim youths are drawn to the philosophy of Tariq Ramadan.“ (M.A. thesis, Georgetown University, 2009). <https://repository.library.georgetown.edu/bitstream/handle/10822/553795/kasprisinJustin.pdf;sequence=1>.

Kearney, Christine. „Judge upholds Muslim scholar's U.S. entry ban.“ *Reuters*. December 21, 2007. <https://www.reuters.com/article/us-rights-muslims-idUSN2018055720071220/>.

Keddie, Nikki R. „The Past and Present of Women in the Muslim World.“ *Journal of World History* Vol. 1, No. 1 (Spring, 1990). <http://www.jstor.org/stable/20078457>.

Kepel, Gilles. *The War for Muslim Minds: Islam and the West*. Translated by Pascale Ghazaleh. The Belknap Press of Harvard University, 2004. ISBN 0-674-01575-4.

Krämer, Gudrun. *Hasan al-Banna*. London: Oneworld Publications, 2010. E-ISBN 978-1-78074-212-0.

Laurence, Jonathan. „The Prophet of Moderation: Tariq Ramadan's Quest to Reclaim Islam.“ Review of *In the Footsteps of the Prophet: Lessons from the Life of Muhammad*, by Ṭāriq Ramaḍān. *Foreign Affairs*, Vol. 86, No. 3 (May - Jun., 2007). https://www.jstor.org/stable/pdf/20032355.pdf?refreqid=fastly-default%3A9cd0668cfab4d27c80b4834c8dd0a639&ab_segments=&origin=&initiator=&acceptTC=1.

„Leiden: Tariq Ramadan turns down appointment.“ *Islam in Europe*. November 28, 2007. <http://islamineurope.blogspot.com/2007/11/leiden-tariq-ramadan-turns-down.html>.

Levitt, Matthew. „Charitable Organizations and Terrorist Financing: A War on Terror Status-Check.“ The Washington Institute for Near East Policy. Mar 19, 2004. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/charitable-organizations-and-terrorist-financing-war-terror-status-check>.

Livingston, Rick. "Feminism." *Encyclopædia Britannica*. Accessed October 23, 2023. <https://www.britannica.com/topic/feminism>.

Lynch, Marc. "Veiled Truths: The Rise of Political Islam in the West." Review of *The Flight of the Intellectuals*. by Paul Berman. *Foreign Affairs* 89, no. 4, (July/August 2010): 138–47. <http://www.jstor.org/stable/25680986>.

Masood, Ehsan. „Tariq Ramadan.“ *Prospect*. July 21, 2006.
<https://www.prospectmagazine.co.uk/essays/57384/tariq-ramadan>.

Mills, Sarah. “Did Tariq Ramadan Lie about His University Credentials?” Uncommon Ground Media, March 10, 2018. <https://uncommongroundmedia.com/tariq-ramadan-university-credentials/>.

Peters, Rudolph. *Crime and Punishment in Islamic Law: Theory and Practice from the Sixteenth to the Twenty-First Century* (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), ISBN-13: 978-0521796705.

Phillips, Richard. „Interventions against forced marriage: contesting hegemonic narratives and minority practices in Europe.“ *Gender, Place & Culture*, 19:1, (September 2011): 21-41, DOI: 10.1080/0966369X.2011.610093.

Pipes, Daniel. „How Islamists Came to Dominate European Islam.“ Middle East Forum. May 25, 2010.
<https://www.meforum.org/4575/islamists-dominate-european-islam>

Pipes, Daniel. „Muslim Hours at Municipal Swimming Pools in the West.“ Daniel Pipes Middle East Forum. Updated Jul 31, 2017. <https://www.danielpipes.org/blog/2003/06/muslim-hours-at-municipal-swimming-pools-in>.

Pitt, Bob. „Boston Globe on Tariq Ramadan.“ Islamophobia Watch. November 30, 2003.
<https://www.islamophobiawatch.co.uk/boston-globe-on-tariq-ramadan/#more-74242>.

Rickenbacher, Daniel. „The Beginnings of Political Islam in Switzerland: Said Ramadan’s Muslim Brotherhood Mosque in Geneva and the Swiss Authorities.“ *The Journal of the Middle East and Africa* 11, no. 2 (June 2020): 179-202. <https://doi.org/10.1080/21520844.2020.1762152>.

Rosenthal, John. „Caroline Fourest on Tariq Ramadan.“ Campus Watch. October 20, 2004.
<https://www.meforum.org/campus-watch/9068/caroline-fourest-on-tariq-ramadan>.

Samuelson, Kate. “The Countries Where Men and Women Can Be Stoned to Death.” *The Week*, July 14, 2022. <https://theweek.com/news/crime/957354/the-countries-where-men-women-can-be-stoned-to-death>.

Sciolono, Elaine. „A Muslim Scholar Raises Hackles in France.“ *The New York Times*. November 16, 2003. <https://www.nytimes.com/2003/11/16/world/a-muslim-scholar-raises-hackles-in-france.html>.

Secor, Laura. "The Reformer." *The Boston Globe*. November 30, 2003. http://www.boston.com/dailyglobe2/334/focus/The_reformer+.shtml.

„Secularism.“ Cambridge Dictionary. Accessed November 17, 2023. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/secularism>.

Shariatmadari, David. „Tariq Ramadan: ‘Muslims Need to Reform Their Minds.’“ *The Guardian*. February 28, 2017. <https://www.theguardian.com/world/2017/feb/28/tariq-ramadan-muslims-need-to-reform-their-minds>.

Shatz, Adam. „How the Tariq Ramadan Scandal Derailed the #Balancetonporc Movement in France,“ *The New Yorker*. November 29, 2017. <https://www.newyorker.com/news/news-desk/how-the-tariq-ramadan-scandal-derailed-the-balancetonporc-movement-in-france>.

Stefon, Matt. "Taqiyyah." *Encyclopædia Britannica*. Accessed November 3, 2023. <https://www.britannica.com/topic/taqiyyah>.

„Stoning: Does It Have Any Basis in Sharia?“ *IslamOnline*. Accessed November 13, 2023. <https://fiqh.islamonline.net/en/stoning-does-it-have-any-basis-in-sharia/>.

Stott, Paul and Virgili, Tommaso. „Network of Networks: The Muslim brotherhood in Europe.“ Report. European Conservatives and Reformists (ECR). 2021.

„Swiss Islamist deemed a threat and expelled from France.“ *Swissinfo*. April 9, 2017. https://www.swissinfo.ch/eng/society/hani-ramadan_swiss-islamist-deemed-a-threat-and-expelled-from-france/43096900.

“Tariq Ramadan Sacked over Iran TV Connections.” *Swissinfo*. June 19, 2009. <https://www.swissinfo.ch/eng/tariq-ramadan-sacked-over-iran-tv-connections/7558548>.

Vigevani, Mara. "Controversial Tariq Ramadan Not Welcome in Italy, Known for His Anti-Semitic Views, Says Jewish Community Leader." *Pagine Ebraiche International Edition*. May 29, 2017. <https://moked.it/international/2017/05/29/controversial-tariq-ramadan-not-welcome-in-italy-known-for-his-anti-semitic-views-says-jewish-community-leader/>.

Wetherell, Margaret and Stephanie Taylor and Simeon Yates. *Discourse as data: a guide for analysis*. London: Sage, 2001. ISBN 0-7619-7158-0.